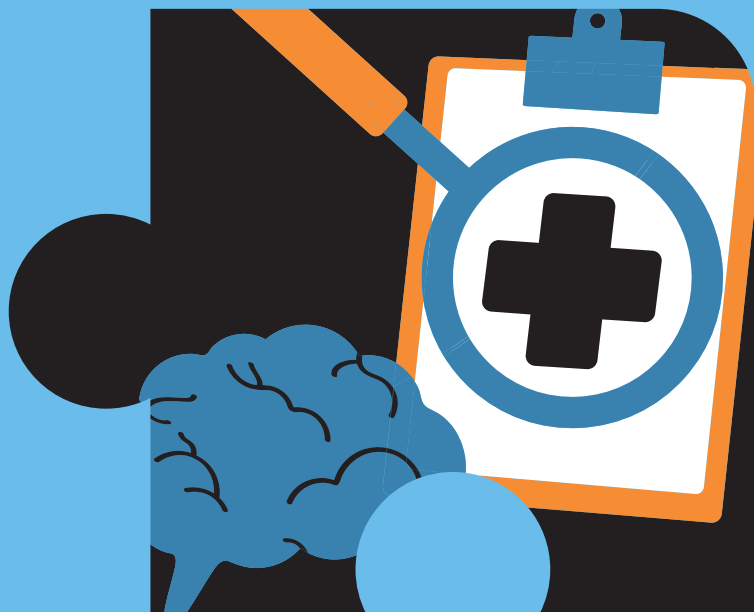

AUTISMEBLADET

APRIL 2022

Spørgsmål?
- vi sidder parat til at hjælpe på:
Tlf. +45 77 35 87 86

Boardmaker 7

Boardmaker

Arbejd som de professionelle med visualisering og piktogrammer med Boardmaker. Boardmaker er et program til at skræddersy dine egne piktogrammer og billeder så det tilpasses det enkelte individs behov.

Dimseting - sansestimulering

Stimulerer kroppens sanser på forskellig vis. Stimulerer følesansen og muskel- og ledsansen med de mange forskellige dimseting.

De kan med fordel også bruges til at hjælpe mod koncentrationsbesvær og rastløshed. Skab ro!

Time Timer

Det visuelle ur - giver tidsfornemmelse og mindsker stress. Specialuddannede lærere har bevist, at Time Timers virker både individuelt og i gruppesammenhæng. Bedre tidsfornemmelse og -forståelse mindsker både stress og desorientering.

Studio3 kurser

Hvordan du forebygger magtanvendelser og fremmer trivsel hos en borger, elev, eller personer på et bosted. Dette kursus giver dig konkrete redskaber til at forebygger konflikter og magtanvendelses situationer.

Studio3 er en målrettet metode til håndtering af udfordrende adfærd på skoler, sygehuse, plejehjem, institutioner, opholdssteder og lign. for børn, unge og voksne med autisme spektrum tilstande, ADHD, generelle indlæringsvanskeligheder og andre neuropsykiatriske vanskeligheder.

Sansedyne® SILENT

Spektrum Sansedynen® er konstrueret således, at den kan vokse i både vægt og længde. Man behøver altså ikke købe en ny dyne når barnet vokser fra sin første dyne. I stedet købes en ekstra sektion, eller et nyt sæt kugleposer.

Til forbedring af din søvnkvalitet. CE-mærket som medicinsk udstyr (EU-Rådets Direktiv 93/42/EØF).

Se mere på www.spektrumshop.dk

VELKOMMEN TIL SÆRUDGAVEN

På de næste 100 sider vil vi i dette særnummer af Autismebladet give jer medlemmer et stort og samlet øjebliksbillede af, hvordan det ser ud på autismeområdet lige nu.

I stedet for ét tema, som vi normalvis har, så tager denne særudgave udgangspunkt i de emner og historier, vi lige nu arbejder særligt meget med i Landsforeningen Autisme – og som er emner, der berører mange autistiske børn, unge og voksne og deres pårørende i dag.

- I bladet kommer vi omkring en barndom med udredning, visitering, udfordrende skoletilbud - og søskenende, som fortæller deres historie.
- Vi sætter fokus på ungdommens overgang til voksenlivet, uddannelse, seksualitet og ungdomsforeningen Autisme Ungdom, som samler unge med autisme.
- Du får et indblik i voksentilværelsen, der rummer det at være en del af arbejdsmarkedet, at blive diagnosticeret som voksen, at skabe struktur på sin hverdag, samt et fokus på Autisme- og Aspergerforeningen for Voksne, som fortæller om vigtigheden af en forening kun for autister.
- Vi fortæller om livet, når man skal have ekstra støtte, når familien bliver presset til det yderste, om hver-

dagen på et bosted og om de særlige udfordringer med somatiske sygdomme hos beboere på bosteder.

Alle historier fra virkeligheden og mere kan du læse i dette særnummer af Autismebladet.

De mange ekstra sider er gjort muligt af, at vi har fået annoncører ind, som med deres annoncer er med til at betale for bladet. Annoncørerne gør det muligt for os at få endnu flere historier og endnu mere viden ud til jer, vores medlemmer.

Det er et bredt udvalg af annoncører, der har købt en plads i bladet her, men som dog alle er relevante for autismeområdet.

Vi er glade for, at vi med annoncørernes bidrag har mulighed for at give alle medlemmer et helt særligt Autismeblad med ekstra mange fortællinger og mere faglighed.

TAK TIL VORES ANNONCØRER

I dette magasin finder du omtaler af virksomheder, organisationer og fagprofessionelle personer. Vores annoncørers og samarbejdspartneres støtte mulliggør Landsforeningen Autismes arbejde for at skabe de bedst mulige vilkår for men-

sker med autisme. At Landsforeningen Autisme har annoncører og samarbejdspartnere betyder ikke, at vi som forening anbefaler deres produkter og/eller ydelser frem for andre. Landsforeningen Autisme er taknemmelige for den støtte og opbakning, vi har modtaget fra alle annoncørerne i dette magasin. Det

er alene deres støtte, der har muliggjort udgivelsen.

Landsforeningen Autismes Hovedbestyrelse vedtog den 6. marts 2022, at ovenstående skal nævnes, så der ikke opstår tvivl om de samarbejder, som foreningen indgår med eksterne partnere.

ANNONCE

En del af danske
erhvervsskoler

80% af vores elever i beskæftigelse
den dag, de får deres eksamensbevis.

IT-uddannelse for unge mennesker med ASF.

Kom til AspIT skolernes dag
hos AspIT den første lørdag i
september kl. 10-14 eller kontakt
os for et individuelt besøg.

Mange uddannelser har ikke det miljø, der gør, at du kan holde hverdagen ud. Det ved du. Og det ved vi. Derfor er AspIT noget helt andet. En IT uddannelse med individualiserede mål, små klasser, ro og fred, stabilitet og tæk på tingene. Så har du Autisme Spektrum Forstyrrelse (ASF) eller lignende og er vild med IT, er AspIT måske noget for dig.

Undervejs i det 3-årige uddannelsesforløb på én af landets 9 AspIT skoler kommer du i relevant faglig praktik i en IT virksomhed. Med udgangspunkt i dit talent og dine interesser får du dermed den blanding af teori og praksis, der gør, at erhvervslivet vil ansætte dig.

www.aspit.dk

AspIT er et nationalt
tilbud med afdelinger
i hele Danmark.

“ PLADS TIL OS ALLE

I Landsforeningen Autisme arbejder vi hver dag for, at der skal være plads til os alle – uanset hvilke forudsætninger man har.

For mennesker med autisme betyder det, at der skal være plads i børnehaven og grundskolen, der tager højde for de muligheder og udfordringer, man har som autist. Det samme gælder, når man som ung skal tage en uddannelse – der skal være plads til, at man kan tage uddannelsen på de vilkår, man har som autistisk menneske. Og når man senere står med en uddannelse, skal autistiske mennesker kunne finde lige præcis dén plads i arbejdslivet, der passer allerbedst til den enkelte. Derudover skal de autister, der har særlige behov for støtte og hjælp, have en plads i et dag- eller døgntilbud, der passer lige præcis til den enkeltes forudsætninger og behov.

Det lyder både rigtigt, retfærdigt og enkelt, men det er desværre meget langt fra at være sådan. Vi oplever familier, der går i opløsning, fordi kampen for hjælp og en plads til deres autistiske barn simpelthen bliver for hård. Vi ser unge, der aldrig får den uddannelse, de kunne

have fået, hvis de var blevet mødt ordentligt. Vi oplever voksne autister, der mister fodfæstet på arbejdsmarkedet, fordi de ikke bliver set og forstået på deres vilkår. Vi oplever autister, der aldrig får det dag- eller døgntilbud, som de egentlig har både behov for og krav på.

I Landsforeningen Autisme kæmper vi sammen med de mange engagerede frivillige i vores 17 kredse for at sikre den rette plads til alle, men der er brug for øget viden og forståelse for autisme i hele samfundet. Vi ser igen og igen, hvordan autistiske børn, unge og voksne trives og udvikler sig, når de får den rette støtte i skolen, på uddannelsen, på arbejdsmarkedet og i livet generelt.

Det burde ikke være en kamp at få den støtte, der skal til, så man kan trives og bidrage med det, man kan. Men det er desværre virkeligheden for mange autistiske mennesker.

I Landsforeningen Autisme kæmper vi for alle dem, der forsøger at finde deres plads i livet.

Det er på tide, at der er en plads til os alle.

Skal du have en STU?

Vi er et STU-tilbud i Odense for unge med autisme, angst, OCD, ADHD mm. Hos os oplever du et trygt fællesskab sammen med ligesindede, hvor det faglige, det sociale og det personlige forenes. Du skal ikke bekymre dig, hvis du fx ikke har fået taget folkeskolens afgangsprøver – der findes altid en løsning! Vores fokus er nemlig på dine kompetencer og særlige forudsætninger, og vi hjælper dig altid videre med dine specifikke ønsker og fremtidsplaner. Det kan vi, da vi har en helt særlig tilgang, som vi kalder ROSA:

Resource Opportunity Success Action

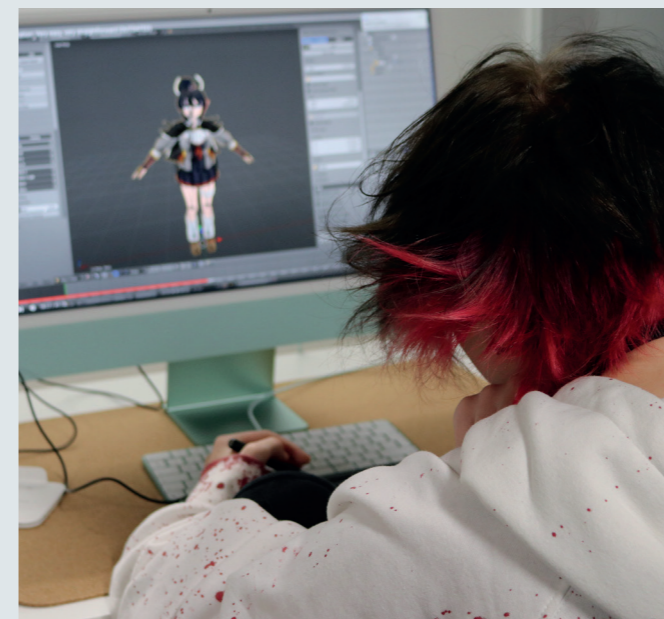
Du kan læse meget mere om vores tilgang og vores skole på: www.stu-rosa.dk

Din egen studiebolig

Hvis du kommer langvejs fra, er der mulighed for at bo i STU ROSA's lejlighed. Du bor sammen med en af de andre elever, og I har hvert jeres store værelse med altan og deler køkken og bad. Lejligheden er i gå-afstand til skolen, og du får din egen mentor. Med en mentor bliver du hjulpet godt på vej til et aktivt ungdoms- og voksenliv, samtidig med at du får en særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse, der baner vejen videre til din succes.

Tolderlundsvej 90, 5000 Odense C
Tlf.: 66 15 10 00 • info@sturosa.dk

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR
Kathe Bjerggaard Johansen

HEAD OF PROJECTS
Maria Høj / maria@boostly.dk

UDGIVER / ANNONCERING
info@boostly.dk

ART DIRECTOR
Camilla Vinter / cav@boostly.dk

TEKST
Mathias Stage / mst@boostly.dk

ANNONCESALG
Thomas Høj / thh@boostly.dk

TRYK
Grafisk forum

12 BØRNENE, DER TÆNKER
SIG IGENNEM LIVET, I
STEDET FOR AT MÆRKE

16 HVORDAN BLIVER
MAN UDREDT?

22 "MAN SKULLE IKKE
TRO, AT DET KUNNE
SKE I DANMARK"

28 SØSKENDE OG DEN TOMME
KALENDERS HOLDEPLADS

INDHOLD

30 NÆSTEN HALVDELEN
AF BØRN MED AUTISME
GÅR IKKE I SKOLE

36 FANGET MELLEM
BARN OG VOKSEN

40 DIT MEDLEMSKAB
BIDRAGER TIL...

44 VI SKAL HAVE SEKSUEL
DIVERSITET PÅ SKOLE-
SKEMAET FOR ALLE BØRN,
ISÆR DE AUTISTISKE

50 SILKE SKULLE DIAGNOSTI-
CERE SIG SELV, FØR HUN
KUNNE BLIVE UDREDT...

54 ET SPEKTRUM. FIRE SPOR.
HUNDREDDVIS AF INDSATSER

60 EN INVESTERING I AUTISTER
SOM ARBEJDSKRAFT KAN
VÆRE EN KÆMPE GEVINST
FOR ARBEJDSMARKEDET

66 MAN VÆNNER SIG TIL AT
KLARE SIG SELV – DET
SKAL MAN PASSE PÅ MED

70 "MIN AUTISMEDIAGNOSE
HAR GJORT MIG VOKSEN I
EN ALDER AF 39 ÅR"

74 STIGMATISERING
ER FJENDEN –
IKKE AUTISMEN

78 ANNES DAG ER DELT OP
I TUSINDEVIS AF TRIN

82 FÅ HJÆLP AF
EN BISIDDER

86 "DET MEST TRAUMATI-
SERENDE ER IKKE VORES
SØNS HANDICAP..."

90 LIVET PÅ
ET BOSTED

92 VELKOMMEN TIL NY
HØJTOFT – ET BOTILBUD
I VERDENSKLASSE

94 FONDSBETALT FERIE

96 AUTISTER LIDER OGSÅ AF
SOMATISKE SYGDOMME –
DET KAN DOG VÆRE SVÆRT
AT FÅ DET SAGT

98 FIND DIN
LOKALE KREDS

SPOR

1

**FRA BARN
TIL VOKSEN**

BØRNENE, DER TÆNKER SIG IGENNEM LIVET, I STEDET FOR AT MÆRKE

Christian Stewart-Ferrer har mange titler på sit CV som specialistsykolog og "traume-terapeut". Grundlæggende kan man kalde ham brobygger mellem den autistiske og neurotypiske verden – han har nemlig et ben i hver lejr. En position, der blandt andet giver ham unik indsigt i, hvordan man spotter autistiske træk hos børn.

Det kræver ikke meget kendskab til autismediagnosen for at vide, at det er et utroligt komplekst felt, hvor vi den dag i dag stadig lærer utrolig mange nye ting om diagnosen. Selv den umiddelbart simple proces af diagnosticering kan være et langvarigt og kompliceret forløb med mange variabler, der kan pege i den ene og anden retning. Christian Stewart-Ferrer står i den unikke situation, at han har siddet på begge sider af bordet – han har både prøvet at give og få diagnosen. Når man som psykolog efteruddanner sig til specialist, skal man nemlig

selv prøve at sidde i stolen overfor en psykolog, for at afdække eventuelle blinde vinkler. Christian gik derfra med en aspergers-diagnose – så kan man diskutere om det kan kategoriseres som en blind vinkel.

UDE AF SYNC

Autisme spænder over et meget bredt felt af funktionsniveauer, derfor kan det være svært at spotte om et barn er autist. Der er ofte tale om en kombination af flere tegn på én gang: "I den tydelige ende vil man især se et barn, der kan have svært ved at finde og føle sig til rette i verden. Man kan opleve, at det er

svært at få barnet til at sove. Hos langt de fleste autister, så producerer hjernen for lidt søvnhormon, så de skal kæmpe hele livet for at ramme resten af samfundets døgnrytme," forklarer Christian.

Et af de mest velkendte tegn på autisme, blandt den brede offentlighed, er mangel på øjenkontakt. Det er dog en sandhed med modifikationer - barnet kan rent faktisk starte sit liv ud med at have almindelig tilbøjelighed til øjenkontakt, for så at skrue ned for øjenkontakten igen – det man kalder regression. Nogle autistiske børn kan dog godt have

vurderes, at ASF er fire gange mere almindeligt hos det mandlige køn.

Fælles for kvindelige og mandlige autister er forekomsten af meget stærke interesser – hos pigerne ser vi typisk en interesse i dyr, tegning eller litteratur, og hos drengene er det ofte teknik, rummet eller computerspil, der fænger. Fælles for de to køn er dog, at interessen er utrolig intens og nørdet, hvor autisten

virkelig går i dybden med et specifikt aspekt af den pågældende interesse på et antropologisk niveau.

SØG FORÆLDRE I SAMME SITUATION

Beskeden fra Christian til bekymrede forældre, der ser autistiske træk i sit barn, er ret klar og en anelse overraskende. De fleste ville nok sige, at man skulle søge hjælp hos psykiatrien – Christian vil dog mene,

at man skal starte med at finde hjælpen et andet sted: "Mit råd vil være at søge afklaring. I første omgang ville jeg samle mere viden ind. Ofte får folk faktisk mere ud af at ringe til Landsforeningen Autisme, end af at spørge børnehavepædagogen eller læreren. Vi har desværre en kultur, hvor vi helst ikke skal opdage, at nogle børn er anderledes – det kunne jo koste penge," fortæller Christian med et suk.

øjeblikkontakt, og for restens vedkommende lærer mange at 'fake' det, fx ved at kigge på næseroden. Et andet typisk træk for autister er, at én eller flere sanser er ufiltrerede. Det kan for eksempel være svært for autister at håndtere støj. Hjernen kan simpelthen ikke filtrere lyden, hvilket blandt andet kan gøre det svært for barnet at gå i almindelig skole eller børnehave, hvor der som bekendt kan være et højt niveau af støj.

FILMINSTRUKTØR-SYNDROMET

Det er ikke kun støjniveauet i en typisk folkeskole, der udfordrer et barn med autisme – sammenspil med andre børn er oftest problematisk, ifølge Christian: "Autistiske børn vil være tilbøjelige til at lege parallel-lege. Jeg sidder her med mine biler, så kan du sidde ved siden af med dine biler, men de to lege skal ikke blandes sammen. I

modsatning til neurotypiske børn, der vil være tilbøjelige til at lege sammen. Det autistiske barn vil ofte have en indre plan for legen, hvilket forstyrres af de andre børn. Så falder det hele fra hinanden, og barnet bliver stresset."

I andre tilfælde vil der være plads til, at de andre børn kan deltage i det autistiske barns leg. Det skal dog foregå efter planen: "Nogle børn kan have det, jeg kalder for filminstruktør-syndromet, hvor de gerne vil inddrage andre børn, de skal dog følge instruktørens ordre. Det kan blive træls for de andre børn, men det kan også fungere, fordi instruktøren kommer med nogle fantastiske manuskripter – det er nærmest som at lege med i en god film." Hvis man som pædagog eller forælder ser på leg som denne udefra, kan det autistiske barn godt virke som meget dominerende – sådan skal

det dog ikke opfattes. Det autistiske barn griber taktstokken for at få legen til at fungere - ikke for at dominere de andre. Oftest forstår autister faktisk ikke hierarkier og anser det som spild af tid.

EN 'DRENGE-SYGDOM'

I rigtig mange år har det mandlige køn været overrepræsenteret i autistestatistikkerne, hvilket skyldes flere forskellige ting ifølge Christian: "I gamle dage mente man, at autisme var en 'drengesygd' også var der en gang imellem nogle piger. Det handler dog mere om, at de første, der blev klassificeret som autister, var drenge, så de blev brugt som skabelon. I mange år er pigerne gået under radaren, fordi de, lige som neurotypiske piger, har nemmere ved at tilpasse sig på overfladen." Der er dog stadig en stor statistisk slagside, når det kommer til køn og autisme – det

ANNONCE

Den sikreste vej til job for unge og voksne med autisme?

Det er KLAR TIL START

Vi kalder det et særligt tilrettelagt ansættelsesforløb til unge og voksne med autisme, for der er nemlig **jobgaranti!**

Gennem hele det individuelt tilrettelagte forløb har "job kandidaten" sin egen autismekyndige vejleder helt tæt på. Læs mere på www.klartilstart.dk

**KLAR TIL
START**

Tietgen CompetenceCenter er udbyder i: Trekantsområdet, Fyn, Vest-, Midt- og Sydsjælland
KTS@tietgen.dk | Tlf.: 65452502

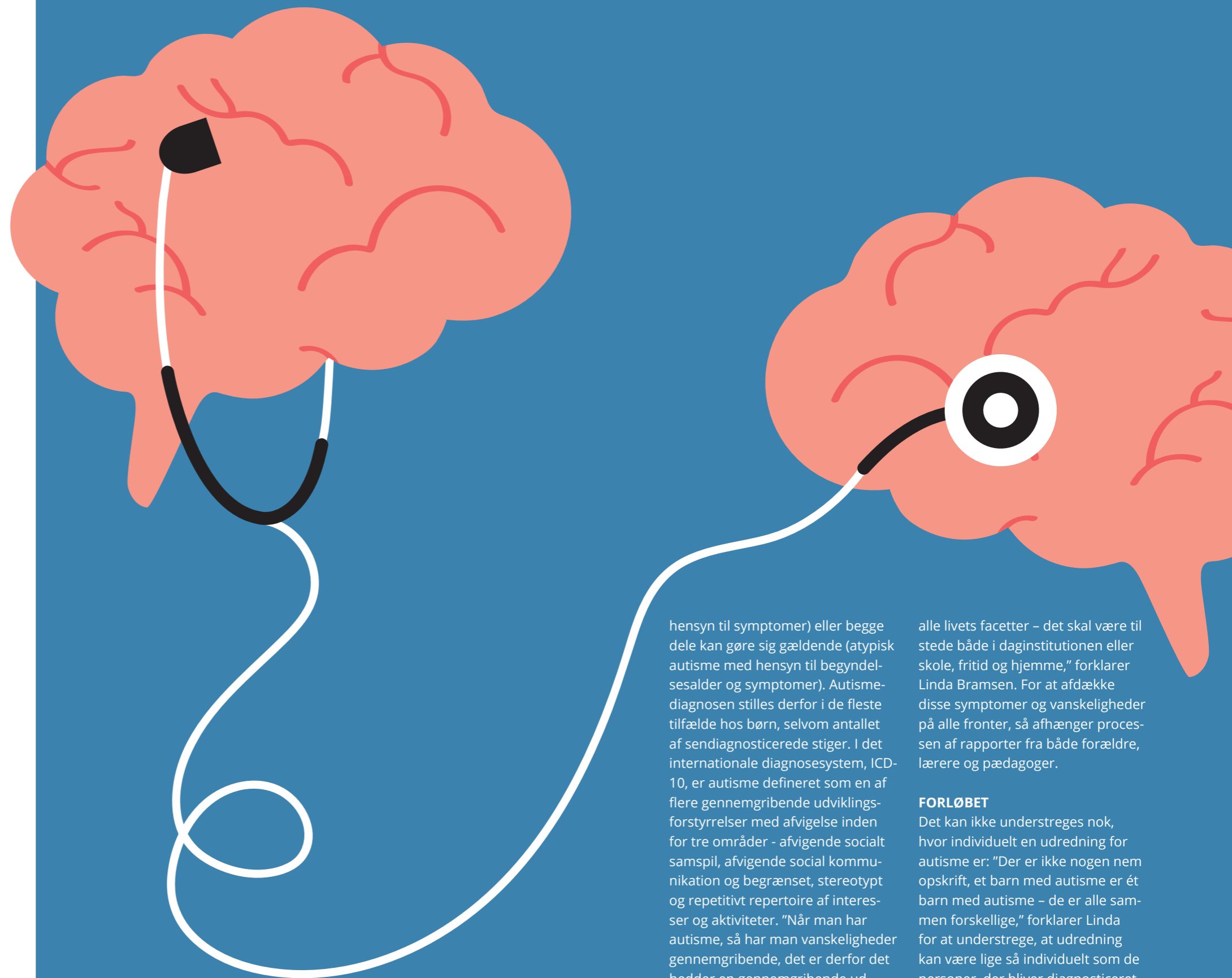

HVORDAN BLIVER MAN UDREDT?

Lige som alt andet ved autismediagnosen, så er udredningen individuel. Den varierer i længde og hvilke undersøgelser, der benyttes, alt efter barnets adfærd og symptomer. Linda Hardisty Bramsen er ledende overlæge i Region Nordjylland og formand for Børne- og Ungdomspsykiatrisk Selskab – hun skitserer her et typisk udredningsforløb.

Lige meget, hvornår man får stillet sin autismediagnose, så har symptomerne rod i barndommen, oftest i løbet af de første tre år. Det er en forudsætning for at få stillet en autismediagnose, at der allerede i barndommen har været forskellige tegn på mangelfuld udvikling af socialt samspil, af kommunikationsfærdig-

heder og ved stereotyp adfærd eller særinteresser. I enkelte tilfælde kan man som forældre måske først se, at ens barn reagerer anderledes end andre børn, når det er blevet lidt ældre end tre år, her afspejles det så i diagnosen (atypisk autisme med hensyn til begyndelsesalder), eller man vurderer ikke, at alle kriterierne er til stede (atypisk med

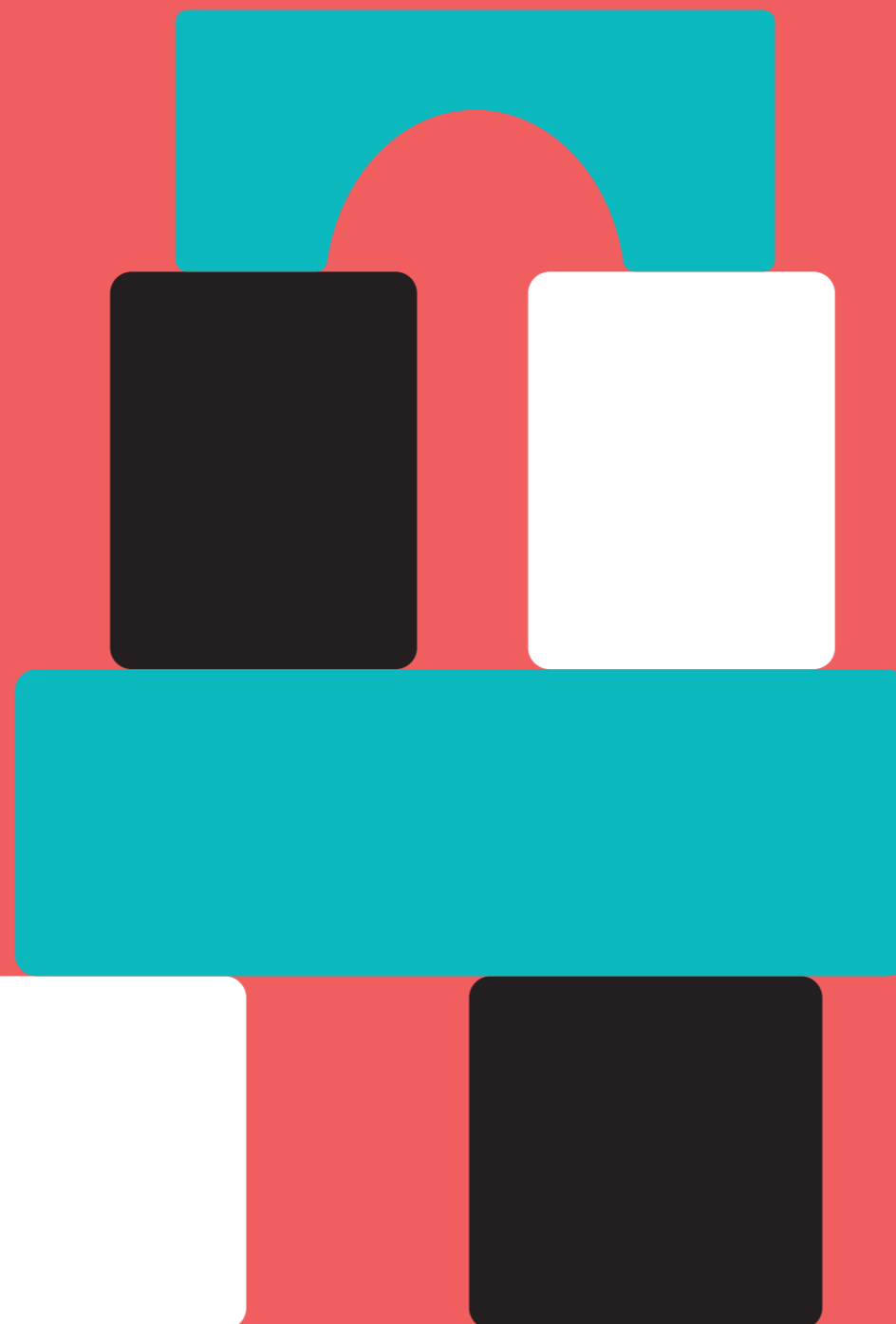
hensyn til symptomer) eller begge dele kan gøre sig gældende (atypisk autisme med hensyn til begyndelsesalder og symptomer). Autismediagnosen stilles derfor i de fleste tilfælde hos børn, selvom antallet af sendiagnosticerede stiger. I det internationale diagnosesystem, ICD-10, er autisme defineret som en af flere gennemgribende udviklingsforstyrrelser med afvigelse inden for tre områder - afvigende socialt samspil, afvigende social kommunikation og begrænset, stereotyp og repetitivt repertoire af interesser og aktiviteter. "Når man har autisme, så har man vanskeligheder gennemgribende, det er derfor det hedder en gennemgribende udviklingsforstyrrelse. Det betyder, at de symptomer og vanskeligheder, som man har, de går igennem på

alle livets facetter – det skal være til stede både i daginstitutionen eller skole, fritid og hjemme," forklarer Linda Bramsen. For at afdække disse symptomer og vanskeligheder på alle fronter, så afhænger processen af rapporter fra både forældre, lærere og pædagoger.

FORLØBET

Det kan ikke understreges nok, hvor individuelt en udredning for autisme er: "Der er ikke nogen nem opskrift, et barn med autisme er ét barn med autisme – de er alle sammen forskellige," forklarer Linda for at understrege, at udredning kan være lige så individuelt som de personer, der bliver diagnosticeret. Med dette forbehold in mente, så kommer her et eksempel på et udredningsforløb:

- **HENVISNING** – "Hvis vi antager, at vi har fået sendt en henvisning fra Pædagogisk, Psykologisk Rådgivning, og de har lavet en faglig vurdering af barnet med en IQ-test, så starter vi med at indkalde barnet og forældrene til en afklarende samtale. Her skal vi have belyst problemet, og hvordan forældrene selv beskriver problemet. På baggrund af, om vi skal udrede barnet, for hvad og på hvilken måde."
- **KONFERENCE** – "Efter samtalen, så holder man en lille konference med en speciallæge eller specialpsykolog, og så finder man ud af, om barnet skal udredes eller om det er tegn på noget andet."
- **BEHANDLINGSPLAN** – "Efter konferencen, så skal vi lave en behandlingsplan, som indeholder en udredningsplan. Vi skal bede om oplysninger fra skolen for eksempel, og vi skal have en såkaldt anamnese med forældrene, hvor forældrene skal beskrive barnets liv, helt tilbage til graviditeten – hvordan har familielivet været, er der disposition for psykisk sygdom i familien, hvordan har de første tre afgørende år været, og hvordan har deres generelle udvikling været."
- **UNDERSØGELSE** – "Vi skal selvfølgelig undersøge barnet, både med en almindelig lægeundersøgelse af kroppen, og motorikken, ligesom vi også via samtale eller via en alderstilpasset situation, får et indtryk af barnets psykiske tilstand, herunder alderssvarende kommunikationsevner og socialt samspil."
- **DIAGNOSE** – "Hvis alle disse ting peger mod en autismediagnose, så er det her i forløbet, at man kan stille en færdig diagnose."
- **ADOS** – "Hvis der stadig er tvivl, så laver vi en ADOS (Autism Diagnostic Observation Schedule). Et autisme diagnostisk observationskema, en slags struktureret observation af kommunikation, social interaktion og leg hos barnet. Det kan man supplere med, hvis man er i tvivl. Man kan også supplere med observation af barnet i kendte omgivelser i børnehaven eller skolen, eller man kan lave en observation under en dag- eller døgnindlæggelse, afhængig af alder og kompleksitet. Og det er vigtigt at afklare eventuel begavelsesmæssige problemer, hvis dette ikke lavet inden henvisningen. Af og til kræver det specialister at lave en vurdering af IQ ved et barn, der ikke har udviklet et talesprog, og så vil det også være en del af vores udredningsindsats."

AFKLARING OG PROCES

Når man taler om den offentlige psykiatri på tværs af kommuner, så er det utrolig svært at sætte en tidsramme på en autismediagnose. Der er rigtig mange faktorer, der har indflydelse på processen. "I princippet, så kan man udrede indenfor de 30 dage som Udredningsretten giver patienterne ret til, men det er ikke altid nødvendigvis en god idé," fortæller Linda. Selv om det vil synes åbenlyst bedre at få en afklaring hurtigt, så er der et psykologisk aspekt, der gør det mere kompliceret end som så: "Rent familiemæssigt, er det en proces, hvor man efter meget kort tid, kan stå med et

barn med et livslangt handicap. Det kan være rigtig hårdt for de pårørende, så de skal lige lande i det."

Til de forældre, der står før eller midt i en udredning af et barn, har Linda et godt råd: "Vær nysgerrig på spørgsmålene og spørg ind til de forskellige ting. Vigtigst af alt, så skal man ikke føle skyld. Der er så mange forældre, der føler skyld. Det skal de bestemt ikke. I gamle dage troede man jo, at det var mangel på kærlighed og opmærksomhed fra mødrene, der var årsagen til autismen, såkaldte "køleskabsmødre", der var årsag til autisme. Sådan er det jo slet ikke," forklarer hun.

KLAR TIL START

DEN SIKRESTE VEJ TIL JOB FOR BORGERE MED AUTISME I HELE LANDET

FONDEN UNGES har siden 2007 arbejdet for et bedre liv med autisme. Det begyndte med et skoletilbud, og i dag leverer fonden også velfærdsteknologi samt en sikker vej i fast job.

“At vi indtil videre har hjulpet mere end 160 unge og voksne med autisme i fast og varigt job er en kæmpe tilfredsstillelse, og vi håber og tror, at vi kan hjælpe mange flere i årene fremover.”

Sådan lyder det fra Britta Bak, direktør i FONDEN UNGES, der står bag jobforløbet KLAR TIL START. Siden 2013 har de, med et stærkt erhvervsnetværk i ryggen og partnere overalt i landet, kunne give landsdækkende garanti for fastansættelse til unge og voksne med autisme og autismealignende udfordringer.

EN TILFÆLDIGHED

“KLAR TIL START blev etableret nærmest ved et tilfældigt sammenstød mellem den daværende salgsschef for fakta-kæden, Jens Romundstad, og mig selv. Siden da har vi delt rigtig mange glæder over de kandidater, vi har fået i job.

“I dag har KLAR TIL START et samarbejde med et bredt netværk af virksomheder, og der kommer stadig flere til”, fortæller Britta Bak.

De danske virksomheder har brug for arbejdskraft, og mange arbejdsgivere vil gerne gøre det lille ekstra, det ofte kræver at rumme en kollega med særlige behov. Fra KLAR TIL START's virksomhedspartnere lyder det da også ofte, at de i mange tilfælde anser autisme som en spidskompetence i jobbet.

FLERE INDGANGE TIL JOBBET

Vejen til et fast job via KLAR TIL START går typisk gennem UU-vejleder og Særlig Tilrettelagt Ungdomsuddannelse (STU) eller gennem Jobcentret.

“For kommunen er det slet og ret en god investering, for det gør ikke bare en kæmpe forskel for det enkelte menneske, det er også god samfundsøkonomi,” siger Britta Bak. Et estimat viser fx, at kommunen har en gevinst hvert år på ca. 90.000 kr. for hver borger, som i stedet for at være på førtidspension er ansat i fleksjob via KLAR TIL START.”

STÆRKE FONDE BAKKER OP

KLAR TIL START har i nogle år fået udviklingsstøtte fra VELUX FONDEN og Den A.P. Møllerske støttefond, blandt andet med henblik på at gøre forløbet kortere og mere effektivt. Dermed bliver det billigere og mere attraktivt for kommunerne at investere i deres borgere med autisme.

Direktør, Britta Bak

Mail: leder@unges.dk
Mobil: +45 2232 8082

Et af værktøjerne til dette er app'en Scan How, som i en række situationer kan erstatte den personlige assistance vedrørende vejledning om tilbagevendende praktiske opgaver, ligesom den kan bruges til indlæring.

MAPPERNE ER BLEVET DIGITALE

“Scan How er et fantastisk værktøj, og vi bliver stadig opmærksomme på nye anvendelsesmuligheder, hvilket er lidt pudsigt, eftersom det er os selv, der har udviklet app'en,” griner Britta Bak. Fx. benytter flere institutioner app'en til videndeling mellem det faglige personale, ligesom flere pædagoger og lærere bruger den som motivationsværktøj og inklusionsredskab.

“Oprindeligt udviklede vi Scan How, fordi vi ønskede en bedre løsning på vores eget skoletilbud” -fortæller Britta Bak.

Vi ville gerne flytte alle mapperne med piktogrammer og fotos til at vejlede de unge over i en digital løsning. I dag opretter vi alle former for vejledninger på en tablet eller Ipad.”

Scan How-vejledningerne hentes frem ved at scanne en QR-kode. Hver vejledning har sin egen QR-kode, som kan printes ud og sættes op, hvor der er brug for den. Vejledningerne kan tilpasses individuelt, så fx. Anne og Marcus scanner hver deres personligt skræddersyede vejledning til den samme opgave.

SKOLETILBUD BLANDT DE FØRSTE

Over 100 institutioner, og flere kommuner, har i dag taget Scan How til sig. Det gælder naturligvis også fondens eget skoletilbud, UNGES Uddannelsescenter i Bagsværd.

Uddannelsescentret tilbyder Særlig Tilrettelagt Ungdomsuddannelse (STU), 10. skoleår, klub og mentorstøtte til unge med autisme og andre relaterede udfordringer. Det var blandt de allerførste af sin slags, da det blev etableret tilbage i 2007.

HAR FULGT MED UDVIKLINGEN

“Vi har kastet os ud i nogle projekter undervejs, som vi ikke havde forestillet os, da fonden blev stiftet. I dag driver vi, ud over vores uddannelsescenter, en tech-virksomhed samt et jobforløb, og det har åbnet nye veje og muligheder for os og de unge. Det er måske også sigende for den udvikling, autismeområdet har været igennem i årenes løb.

Der er kommet mere fokus på, at børn, unge og voksne med autisme skal have bedre kvalitet i undervisningen, bedre værktøjer og bedre muligheder på arbejdsmarkedet. Jeg er meget glad, at fonden kan bidrage på alle tre områder”, slutter Britta Bak.

FONDEN UNGES har hjemsted i Bagsværd, men jobforløbet KLAR TIL START, der indtil videre har samarbejdet med halvdelen af landets kommuner, tilbydes i hele landet.

”MAN SKULLE IKKE TRO, AT DET KUNNE SKE I DANMARK”

I årtier har pårørende og eksperter skreget på en national standardiseret indsats, når et barn bliver diagnosticeret med autisme – ”Familierne derude har brug for at blive taget alvorligt, når de beder om hjælp,” agiterer Marije Jacobsen, formand i Kreds Sydvest, Landsforeningen Autisme.

Når man som dansker i 2022 får diagnosen kræft, så iværksættes et stort maskineri, der kaldes en kræftpakke. Et detaljeret forløb med en konkret plan for behandling. Med tiltag som dette sikrer man, at alle danskere får samme behandling på tværs af kommuner og regioner. Det samme burde ske, når et barn får en autismediagnose, hvis man spørger Ma-

rije Jacobsen, der har to børn med autisme – Signe med aspergers, og Svende med infantil autisme.

Kort efter Marijes to børn blev diagnosticeret, blev hun selv ramt af kronisk tyktarmsbetændelse – en stensikker dødsdom i hendes hoved: ”Jeg tænkte, at det ville jeg dø af, da jeg lå på hospitalet. En dag kommer der en ældre dame,

der havde samme diagnose, hen til mig og fortæller, at hun har levet med det i mange år. Det skulle nok gå det hele,” erindrer Marije. En oplevelse, der stod i stærk kontrast til hendes oplevelse i psykiatrien: ”Da vi fik diagnosen for både Signe og Svende, var det bare værsgo’. Der kom altså ikke nogen og sagde, at de stod i samme situation, og at det hele nok skulle gå.”

FRA KOMMUNE TIL KOMMUNE

I dagens Danmark har de fleste en forventning om at blive behandlet lige - uanset status, indkomst og geografi. Desværre har dit postnummer alt for meget at sige, når du søger hjælp fra kommunen. En mur, Marije lynhurtigt ramte i forløbet med sine børn: ”Når man endelig får støtte bevilliget, så kan det hurtigt ændre sig, hvis man ikke

er opmærksom. Min søn Svende fik bevilliget 15 timers støtte om ugen af Varde Kommune. Over sommerferien, skulle kommunen spare, og pludselig kunne han kun få 10 timer,” fortæller hun. I sådan en situation kan man ikke forklejne forældre, der ikke tager kampen op mod overmagten – det handler trods alt om kroner og ører. Marije greb dog hurtigt telefonen

for at kæmpe imod: ”Jeg ringede og spurgte, om min søn var blevet rask over sommerferien, eller hvad der foregik.” Det lille oprør virkede, og Svende fik sine timer tilbage. En stor sejr for Marije og Svende, men et nederlag for de mindre ressourcestærke familier, der ikke tog kampen op: ”Man tror ikke på, at det kan foregå i Danmark. Det er forfærdeligt,” mener Marije.

Ikke alene kan man være mindre begunstiget af at bo i en kommune, der underprioriterer området, man kan altså også blive ramt hårdere, hvis man ikke har ressourcerne til at kæmpe imod. En social slagside, der kan have alvorlige konsekvenser, ifølge Marije.

KASSELØSNINGER VIRKER IKKE
En kompleks problemstilling kræver ofte en kompleks løsning, der er sjældent enkle løsninger i psykiatrien. Hvis man spørger Marije, så skal man ændre sin tilgang til problemet: "Man skal se mere individuelt på hver sag. Ikke to autister er ens, derfor skal de behandles individuelt. Socialt belastede familier skal have hjælp til nogle andre ting, end jeg skal have. Den forståelse skal vi have ind i systemet," mener hun. Ligeledes skal man investere i en tidlig indsats. Med den tidlige indsats kan man i mange tilfælde få en mere velfungerede familie, hvor begge forældre kan forblive på arbejdsmarkedet, i stedet at gå hjemme med et barn, der skulle have haft mere hjælp på et tidligt stadie. Endvidere kan en tidlig indsats forbedre barnets mulighe-

der for at blive mere selvstændig og herved have større mulighed for at bidrage positivt til samfundet. Et regnestykke, der i sidste ende kan spare kommunekassen for rigtig mange penge.

EN HJÆLPENDE HÅND
En kamp mod systemet kan synes umulig og opslidende, det afskrækkede dog ikke Marije. Hun var fast besluttet på at gøre en forskel for andre, der stod i samme sted som hende: "Jeg fik lavet et stykke papir, hvor der helt simpelt stod, at hvis man var forældre til et barn, som havde fået en autismediagnose, så måtte de gerne ringe til mig. Et forsøg på at lave en netværksgruppe. Med papiret i hånden, kørte jeg til "børnepsyk" i Esbjerg og spurgte, om de ville udlevere papiret til forældre med autistiske børn." Hendes vedholdenhed gav pote. Noget så simpelt som et stykke papir har siden udviklet sig til, at Esbjerg Kommune holder kurser i psykoedukation, hvor forældre kan få viden og vejledning i emnet. Blandt andet med hjælp fra Marije, der fortæller om sin historie. Et lille fremskridt, der gør en stor forskel.

ANNOUNCE

FONDEN ØRTING ER ET BO- OG SKOLETILBUD FOR UNGE MED AUTISME

Vi tilbyder socialpædagogisk opholdssted fra 14 - 23 år med intern skole 7.-11. klasse.

Derudover har vi en dagtilbudsskole 5.-11. klasse, STU, udslningslejligheder og et udviklingsforløb med fokus på uddannelse og beskæftigelse.

DU FINDER OS I ØSTJYLLAND – LIGE UDEN FOR ODDE

VI TILBYDER OGSÅ KURSER, FAMILIERÅDGIVNING OG RÅDGIVNING TIL FAGPROFESSIONELLE

Tidligere har jeg mest mødt psykologer og sagsbehandlere, der talte hen over hovedet på mig. På Ørting taler de voksne med mig.

Josephine, 18 år

Vi er allesammen forskellige og har hver vores at kæmpe med. Jeg tror, at det er med til at gøre, at vi er meget rummelige overfor hinanden.

Astrid 16, år

Det minder ikke om andre skoler eller bosteder. På Ørting bliver man taget alvorligt.

Nikolaj, 19 år

De voksne tager det helt roligt. De presser ikke én. Det er mere sådan, at de puffer én venligt frem.

Joachim, 15 år

Det helt særlige på Fonden Ørting er vores individuelle arbejde.

Lise, pædagog

Vi finder altid en vej. Det er nok noget af det allervigtigste.

Vi giver håbet tilbage til den unge og forældrene.

Hanne, lærer

Vores opgave er at trække de unge ind i skolen igen og vise dem, at det kan gøres på en anden måde.

Sinnet, skoleleder

De unge skal opleve Ørting som deres hjem, mens de er på stedet, og lære ansvarlighed overfor sig selv og andre.

Jacob, forstander

VI ER

- Opholdsstedet Ørting
- Skolen Ørting
- STU Ørting
- Botilbuddet Jeppelund
- Kursuscenter Ørting

tlf. 26 64 66 00

forstander@f-oe.dk
www.ørting.dk

Bilbækvej 11
8300 Odder

CAMPUS
VEJLE

ASF-KLASSEN PÅ HHX

Studentereksamen for unge med
autisme-spektrum-forstyrrelse

Du bestemmer selv, hvordan din fremtid skal se ud, når du vælger at gå på ASF HHX på Campus Vejle.

- 12 i klassen
- En adgangsgivende studentereksamen (HHX)
- Digitale undervisningsmaterialer
- Støtte til lektielæsning

Ønsker du at høre mere om ASF, spørg efter en studievejleder på tlf. 72 16 26 16.

KLIK HER
OG LÆS
MEGET
MERE OM
ASF-KLASSEN PÅ
CAMPUSVEJLE.DK

SØSKENDE OG DEN TOMME KALENDERS HOLDEPLADS

Neurotypiske søskende til autister falder ofte ind i rollen som det oversete og usynlige barn - søskende, der skal tilpasse sine behov og ofre sig for familien. En gruppe af pårørende, der skal sættes mere fokus på, hvis man spørger Malene Gerd, specialpædagogisk konsulent.

Malene Gerd har engang fået beskrevet en familie med et autistisk barn således af to neurotypiske søskende: "En familie er lige som en maskine. I alle andre familier har tandhjulene de samme takker, dem kan man altid få til at glide. Vores brors tandhjul har nogle andre takker end vores tandhjul, så maskinen hakker hele tiden." En enkel og rammende analogi for livet med en autistisk bror eller søster, som Malene har brugt mange gange siden.

Når en familie rammes af autisme, så er det en livsændrende begivenhed for hele familien med en ny hverdag og dynamik, der skal implementeres. Fokus vil naturligvis ofte være på barnet med autisme, hvorfor det

neurotypiske barn må tage til takke med en statistrolle: "Vi kender alle Morten og Peter fra tv, men vi ved ikke om de har søskende og hvordan de har det," reflekterer Malene Gerd, der siden 1999 har arbejdet med søskende og deres behov for støtte. Malene tilbyder blandt andet søskendekurser, der har til formål at skabe et fællesskab for målgruppen og udvikle deres forståelse for sygdommen.

FAMILIENS LIM

Med rollen som søskende til en autist følger ofte følelsen af at være overset og en pligt til at skulle tilpasse sig det autistiske barns behov 24/7. Et fænomen Malene beskriver således: "Der er nogen, der ikke kan, og an-

dre, der skal. Et barn med autisme er ikke så fleksibelt som et barn uden, så barnet, der ikke har autisme, skal bare være mere fleksibelt, end i en familie, hvor alle kan give sig," forklarer hun. En familiodynamik, hvor det neurotypiske barn pludselig har fået medansvar for at få hverdagen til at fungere ved at ofte at være nødt til at give sig og hele tiden lodde stemningen - familiens lim, som Malene har fået det beskrevet af flere søskende til autister.

De fleste mennesker ville finde det opslidende at skulle bøje nakken og give sig hele tiden - dette gælder naturligvis i høj grad børn, hvilket kan have store følelsesmæssige konsekvenser: "Jeg møder ofte søskendende, der føler sig udsat for verdens største uretfærdighed, hvilket jo ofte er tilfældet. Man forfordeler jo barnet med autisme. Jeg havde engang en pige til samtale, der var frygtelig ramt af den her uretfærdighedsfølelse, fordi hendes

bror måtte få blåbær muffins til morgenmad, ellers ville han ikke tage sin medicin. Det gjorde hende rasende," erindrer Malene. Kunsten er at få søskende til at vende udfordringerne til styrker og til at forstå deres ofte helt unikke indsats og dermed se deres værdi i familien.

DEN TOMME KALENDER

Uanset om man har et barn med autisme eller ej, kan man nok sætte sig ind i, at det til tider kan være svært at dele sol og vind ligeligt mellem sine børn. Man kunne snildt bruge et døgn på 48 timer. Malene har dog heldigvis et bud på en lavpraktisk måde at trylle lidt med tiden på: "Jeg havde engang en 7-årig pige, der kom på mit kursus i en utrolig vred tilstand. Hver gang hun fik øjenkontakt med sin mor, tog hun en saks og klippede et hul i sine bukser, uden at ville sige, hvad der var galt," husker hun. Under en efterfølgende gåtur med Malene åbnede pige op om sin vrede. Det viste sig, at hun havde to brødre

med svær autisme, der løb med al opmærksomheden. I hjemmet var livet centreret om den klassiske køleskabskalender, der styrede alle aspekter af hverdagen. En kalender, der var fyldt til randen, bare ikke under pigens navn. Den kolonne var larmende tom, og hvad gør man så, når man ikke kan trylle sig til flere timer i døgnet? "Man skal, som forældre, afsætte små stunder til det neurotypiske barn. Små ting som at aftale, at barnet kører alene med far ned for at hente fredagslik, eller gå en tur om aftenen med hunden og kun det neurotypiske barn. Det gør meget for barnet, selvom det er små ting," forklarer Malene.

En metode, der ændrede livet for den unge pige: "Alt, hvad de lavede med hende, skrev de i hendes kalender. Hun skrev, at nu skulle hun ud og købe nye gummistøvler med mor, for eksempel. Visuelt begyndte hun at fylde rigtig meget og fik sin plads i familiens rum, pludselig følte hun sig set," fortæller Malene Gerd.

ANNOUNCE

AUTO RADIO

AUTISTPANELET VENDER HVERDAGSDILEMMAER, LYTTERSPØRGSMÅL OG AUTIST-KENDISSER, MENS VÆRTEN RYSTER POSEN MED FORDOMME I MØDET MELLEML NEURODIVERGENT OG NEUROTYPISK.

EN PODCAST MED AUTISME I TANKEN

HEJ@AUTORADIO.NU WWW.AUTORADIO.NU

NÆSTEN HALVDELEN AF BØRN MED AUTISME GÅR IKKE I SKOLE

Hvert år siden 2016 har Landsforeningen Autisme lavet en inklusionsundersøgelse, der tager temperaturen på autistiske børns trivsel i grundskolen, og ikke mindst, hvordan det står til med ufrivilligt fravær eller skolevægring som det også kaldes.

Socialstyrelsen definerer skolevægring som perioder af længere varighed, hvor barnet sjældent eller aldrig kommer i skole. Det kræver ikke den store indsigt i børns udvikling for at konkludere, at det kan være afgørende for et barns udvikling, hvis barnet har perioder uden skolegang. Siden 2016 har tallene talt deres tydelige sprog, når det kommer til børn med autisme i grundskolen. I 2016 viste undersøgelsen, at 28% af børn med autisme havde oplevet ufrivilligt skolefravær. I 2019 var tallet steget til 35%, et tal, der hopper helt op til

45% i 2021. Næsten en fordobling af børn med skolevægring på fem år.

RIES HISTORIE...

En, der har haft skolevægring helt tæt inde på livet er Rie, der er mor til "Mads". Han har diagnosen aspergers og har haft skolevægring, siden han startede i skole.

"Det starter med, at min søn, "Mads", starter på en lille friskole. Det første år går rigtig godt i 0. klasse. Han har en lærer, der ser ham. Han fremhævede hans styrker og lod ham gå forrest. Ugen op til, at

han skal starte i 1. klasse, så starter problemerne, han har ondt i maven. Han har det skidt hele første skoledag, og vi bliver nødt til at køre hjem. Derefter vil han ikke i skole. Jeg tænker, det er overgangen fra 1. klasse med nye lærere. Efter den første dag vil han ikke i skole. Vi finder så heldigvis en løsning med, at han starter dagen i 0. klasse, så når han er klar, så kan han gå ind i den nye klasse. En ordning, der fungerer i et stykke tid – desværre kan skolen ikke løfte opgaven på sigt, hvorefter han kommer i specialklasse. Her trives han heller ikke. Han kommer

ikke i skole særlig mange dage. Vi holder mange møder med skolen og PPR for at finde en løsning. Intet af det virker og det hele bliver sådan set bare værre. Han har perioder, hvor han slet ikke er i skole.

Da han går i 3. klasse, så kommer corona-nedlukningen, og det er det bedste, der kan ske for ham. Han kommer hjem og får ro på. Det fungerede supergodt for ham. Da de skal starte i skole igen, så vil han naturligvis ikke i skole. Vi holder ham hjemme i starten, men bliver selvfølgelig nødt til at prøve på et tidspunkt. Han er kun i skole én dag. Derefter er han hjemme igen. Der går måske fem måneder, så kaster skolen håndklædet i ringen. Vi får ham til revisitering til specialskole, men får afslag. I anden omgang får vi heldigvis en plads. I starten går det rigtig godt, han oplever, at han passer ind socialt, og han går op i tid. Så kommer sommerferien desværre, og der er lidt udskiftning hos lærerne og pædagogerne. Så begynder møllen igen med, at han ikke vil i skole. Vi forsøger at finde nogle løsninger, men skolen vil ikke rigtig samarbejde om en løsning. Vi bliver enige med vores læge, som vi har et godt samarbejde med, at han bliver sygemeldt og sidder hjemme og læser. Heldigvis kan kommunen godt se, at problemet ligger i skolen, men han er stadig sygemeldt.

Jeg føler, at problemet ligger i relationen til lærerne. Han passer rigtig godt ind socialt med de andre børn. Vi føler ikke, at de vil arbejde med relationen til "Mads". Der er også eksempler i undervisningen på, at de ikke kan tilpasse undervisningen til hans interesser og forestillingsevne."

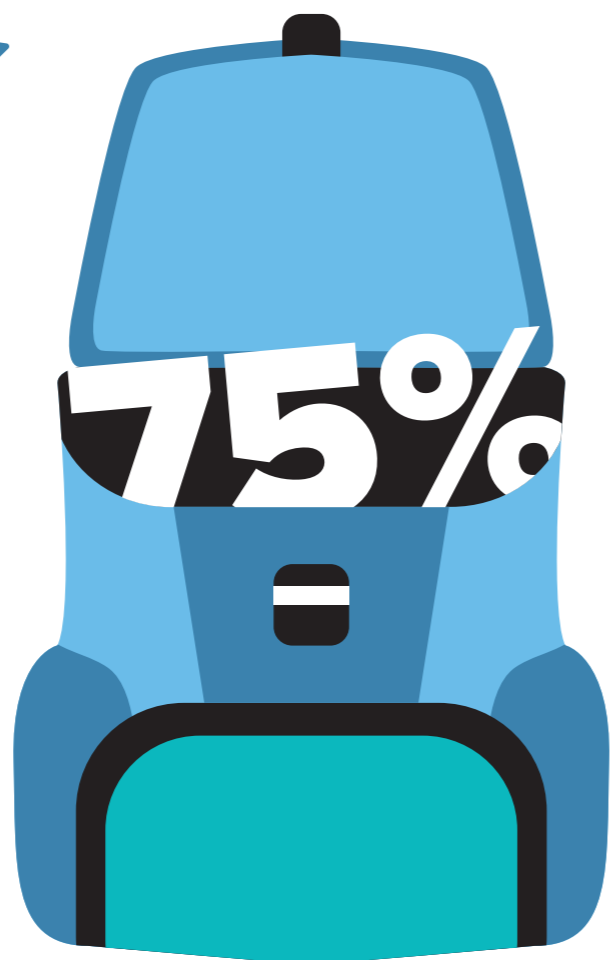

22%

27%

INKLUSIONSUNDERSØGELSE 2021

Undersøgelsen viser, at det nærmere er reglen frem for undtagelsen, at børn med autisme oplever ufrivilligt skolefravær – omkring 75% oplever fravær i løbet af deres skoletid. 24% har oplevet fravær på over et år sammenlagt.

LAV TILFREDSHED MED SKOLETILBUD OG STØTTETIMER

22% af de adspurgte giver 1 stjerne ud af 6 til barnets skoletilbud, når man ser på den faglige udvikling. Hvis man ser på barnets sociale udvikling, så er det også dystert læsning – her giver 27% kun 1 stjerne ud af 6.

LANG VENTETID I PSYKIATRIEN

Det står også skidt til, når man spørger til ventetiden i psykiatrien. Kun 36% af respondenternes børn fik deres diagnose indenfor 2 år. Her var 21% diagnosticeret indenfor 1 år, mens 15% måtte vente over et år. Det betyder, at langt over halvdelen – hele 61% af respondenternes børn ventede 2 år eller mere på en diagnose.

MERE MOBNING

Når man ser på de deltagende børns trivsel, ser vi en stor overrepræsentation, der oplever mobning. En undersøgelse lavet af Børns Vilkår og Trygfonden viser, at 9% af alle børn oplever mobning. I vores undersøgelse oplever 34% af børn med autisme i den almene folkeskole mobning.

SAMARBEJDE MED SKOLEN OG PPR

På trods af den høje frekvens af skolevægring og mobning, så viser undersøgelsen, at 63% af de adspurgte mener, at de har et godt samarbejde med barnets skoletilbud. 37% oplever et dårligt eller meget dårligt samarbejde.

Når det kommer til samarbejdet med PPR (Pædagogisk, Psykologisk Rådgivning) ser resultaterne desværre meget dystre ud – kun 6% mener, at de har et meget godt samarbejde. Hele 23% vil beskrive samarbejdet som meget dårligt.

ANNONCE

• TRÆNING • LÆRING • UDVIKLING

Autismecenter Nord-Bo er en ikke-erhvervsdrivende fond

VI TILBYDER EN BRED VIFTE AF INDSATSER

til personer med en autismspektrumforstyrrelse

Rådgivende ydelser:

- Kurser og konferencer
- Vejledende forløb
- Psykolog
- Supervision
- VISO forløb (Socialstyrelsen)

Med udgangspunkt i den enkeltes forudsætninger, muligheder og motivation arbejdes der ud fra individuelle målsætninger og handleplaner, som oftest er bestilt af kommunal myndighed.

Der fokuseres på det hele menneske med henblik på at udvikle de personlige, sociale, psykiske, fysiske, intellektuelle og praktiske færdigheder og derved arbejdes der for selvstændighed, bedre livskvalitet og levevilkår for målgruppen.

Kontakt os

T : 98 27 90 02
Skansevej 7-9
9400 Nørresundby

www.nordbo.dk
F : facebook.com/
autismecenternordbo

autismecenter
Nord-Bo

Indsatser

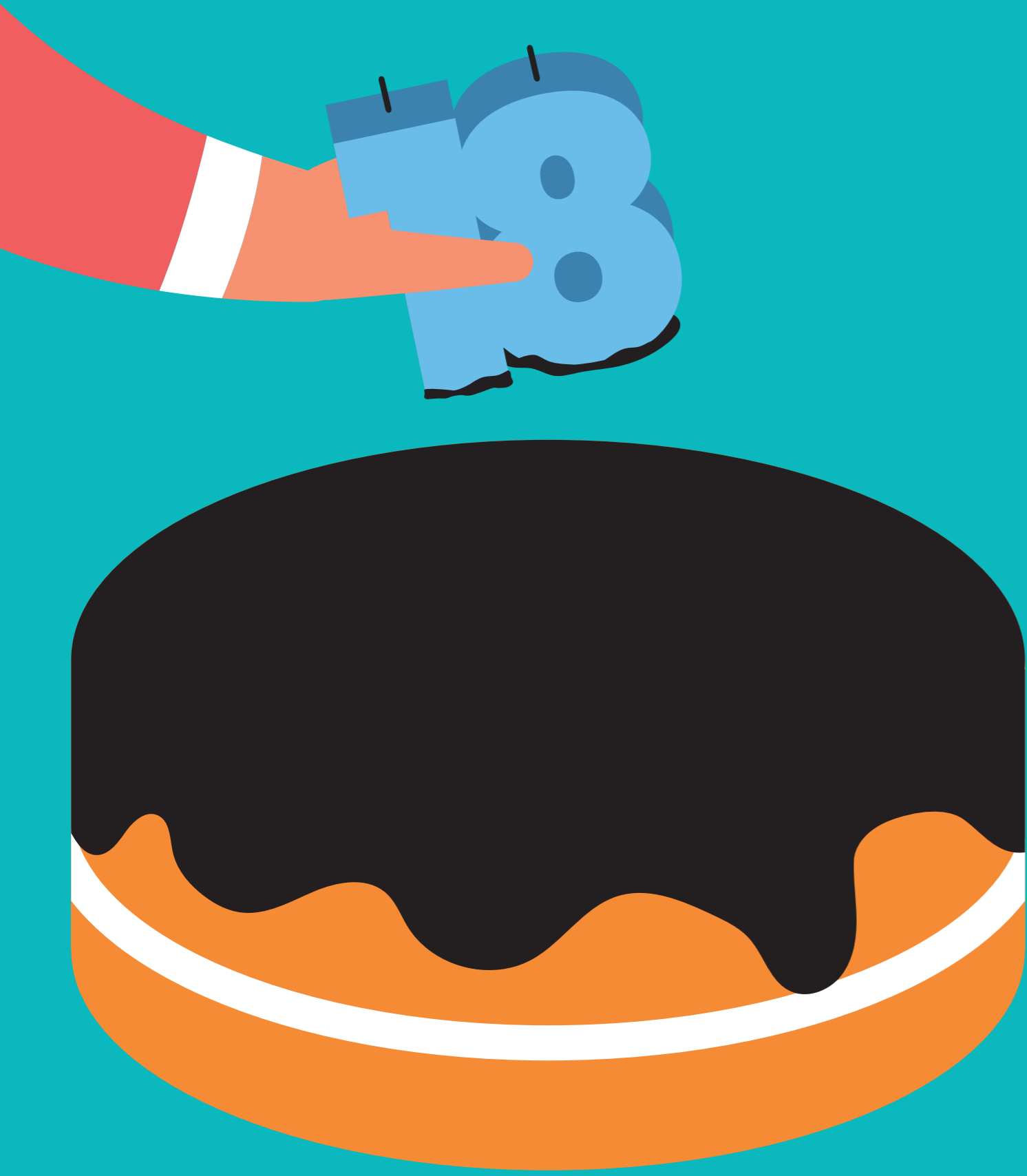
- Beskyttet beskæftigelse
- Aktivitets- og samværstilbud
- 50 – 60 pladser
- Særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse
- Beskæftigelsesindsatser under LAB-loven
- 70-80 pladser
- Udgående støtte
- Mentorindsats
- 100+ borgere
- Bostøtte, 97 boliger

BARE GIV MIG
DET RIGTIGE,
- SÅ VIRKER JEG

SPOR
2
**UNGE-
OMRÅDET**

FANGET MELLEM BARN OG VOKSEN

Overgangen fra barn til voksen er en brydningstid for et ungt menneske, der skal forme sin personlighed og lægge grundstenen til det fremtidige liv med uddannelse og selvstændighed – en fase forbundet med mange udfordringer for alle og især for unge autister, der bliver tvunget til at stå på egne ben.

For neurotypiske unge er tiden omkring de 18 år typisk fyldt med socialt liv, fester og uddannelse. Et stort skridt ind i voksenlivet. Det samme gælder naturligvis unge med autisme – nogle oplever det dog nærmere som et skub ud af et fly uden faldskærm. Dorthe Hölck er konsulent med speciale i ASF og ADHD og har mere end 20 års erfaring med at vejlede autistiske unge og deres forældre gennem ungdomsårene – en erfaring, der giver hende stor indsigt i de mange problemstillinger på området: "Den største udfordring er, at det kommunale system er søjleopdelt. Det vil sige, at når man går fra børneområdet over i voksenom-

rådet, så føles det som om, at der er en Berlinmur i mellem. Barnet bliver pludselig betragtet som en voksen, og så skal man mere eller mindre klare sig selv."

INGEN LYS PÅ FØDSELSDAGSKAGEN

Med en status som voksen, følger der et enormt ansvar for den unge autist, som pludselig skal stå på egne ben. "Du drømmer ikke om, hvor mange unge, der nægter at godtage deres 18-års fødselsdag. De oplever et kæmpe pres fra omgivelserne om, at når du bliver 18 år, så skal du stå på egne ben," forklarer Dorthe. Noget af en kontrast i forhold til de fleste andre unge,

som ser frem til dagen, hvor de endelig bliver myndige. Hos nogle autistiske unge er der mere tale om en frygt for at blive myndig, hvilket faktisk giver rigtig god mening, hvis man spørger Dorthe: "Når vi taler om autisme, så er det jo en udviklingsforstyrrelse. Autismen kan gå ind og påvirke den unges udvikling således, at man ikke er moden nok til at håndtere de ting, som vi forventer af en voksen. Ofte kan børn og unge med ASF være fem år bagud i sin udvikling, så en 18-årig med ASF kan sammenlignes med en 13-årig." Et perspektiv, som beskriver den enorme byrde, der pludselig pålægges den unge med autisme. Helt konkret betyder det blandt andet, at den unge skal gå til møder med kommunen, uden mors og fars deltagelse: "Det er et godt billede på den manglende forståelse fra kommunernes side," fortæller Dorthe. Et slags kommunalt mantra om, at når man bliver 18 år, så er det på tide at klippe navlestrengen for alvor.

STU ELLER DET ALMENE

Med ungdomslivet kommer også en naturlig overgang fra folkeskolen til ungdomsuddannelserne. Her skal der lægges en plan for fremtiden

alt efter, hvor funktionsnedsættende autismen er for det enkelte barn. Hvis den unge har brug for et højere niveau af støtte, så kan en STU, eller ungdomsuddannelse for unge med særlige behov, være vejen frem. Dilemmaet med en STU er dog, at det er utrolig individuelt, hvad de forskellige kommuner kan tilbyde. Ligeledes kan de forskellige STU'er bære præg af at være en stor smeltedigel af forskellige udfordringer og behov hos de studerende: "Man blander mange forskellige handicapgrupper sammen, hvilket gør det svært for personalet at lave noget meningsfuldt for autister, der har brug for en særlig tilgang." Foruden STU'en så er der naturligvis også mulighed for at kaste sig ud i de almene uddannelser, hvor man skal indgå på lige fod med alle andre elever. En mission, der kan lykkes, hvis man som ung autist har tilstrækkelig selvindsigt, hvis man spørger Dorthe. I praksis betyder det, at man skal vide, hvilken støtte man har brug for at lykkes i et gymnasium for eksempel. Der er nemlig støtte at hente i form af SPS, eller SpecialPædagogisk Støtte, hvor den unge kan få ekstra støtte fra en lærer. Ligeledes er det rent faktisk muligt at få en slags "unge-mentor" tilknyttet den unge autist, der går i det almene gymnasium – en neurotypisk elev, som agerer støtteperson i hverdagen.

FORVENTNINGSAFSTEMNING ER AFGØRENDE

En stor del af nøglen til succes for den unge med autisme i de almene ungdomsuddannelser er, foruden ekstra støtte, god forventningsafstemning omkring, hvad der forventes af de studerende: "Hvis du vil gymnasiet, så skal vi have en snak om, hvad det vil sige at gå på gymnasiet. Hvad forventer vi af dig, og hvad kan du forvente af gymnasiet. Det har de brug for," argumenter Dorthe.

DET STARTER MED FORÆLDRENE

I Danmark er vi så privilegerede, at vi kan fortælle vores ungdom, at de kan gøre, hvad de har lyst til, når de skal vælge fremtid og uddannelse. Hvis du har lyst til at læse grønlandske og arktiske studier, så gør du det. Helt det samme niveau af frihed nyder de unge autister ikke af. Bolden ligger hos forældrene i første omgang, hvis man spørger Dorthe: "Mit bedste råd er, at forældrene skal sætte sig ned og snakke om, hvad de tror kan være et godt ungdomsliv for deres unge menneske." Forældrene har i sagens natur været beslutningstagere hele barnets liv og de skal også være inde over det unge menneskes næste kapitel for at kunne yde den nødvendige støtte. Ligeledes ligger der også en vurdering af mulighederne for fremtiden til grund for beslutningen, og der findes ingen større eksperter end forældrene, når det kommer til det enkelte barns fremtidige muligheder.

FAKTABOKS

DORTHE HÖLCK:

- Dorthe er uddannet Socialpædagog og har en kandidat i Sociologi med speciale i socialt arbejde
- Dorthe driver sit eget konsulentfirma, Go Between, i Aarhus
- Dorthe har mere end 20 års erfaring med at arbejde med unge med ASF og ADHD

ANNONCE

Vi har mange års erfaring

Almindelig HF-uddannelse

+ Adgangsgivende til videregående uddannelse

Få en hverdag med struktur, tryghed og faste rutiner

Autismeklassen
– Din vej videre

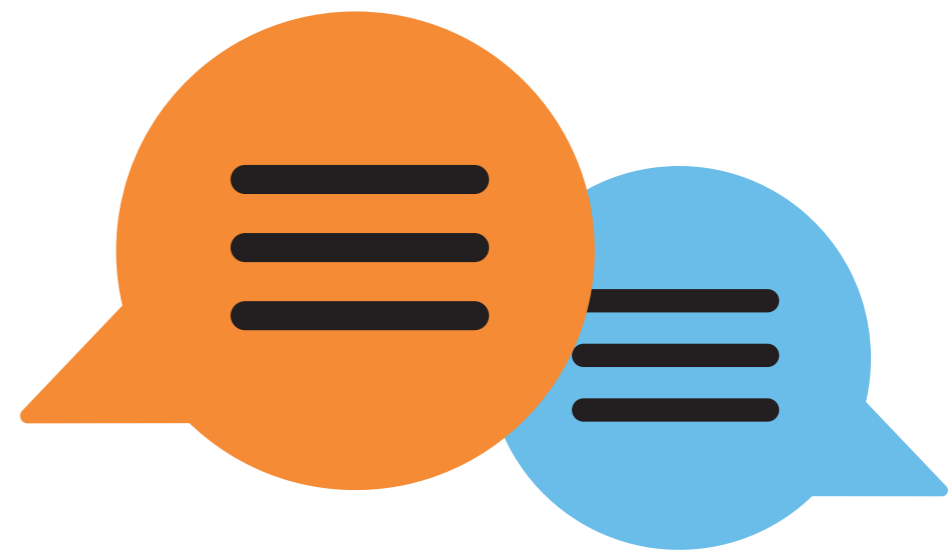

herningfogvuc.dk/hf-autismeklassen

DIT MEDLEMSKAB BIDRAGER TIL...

Landsforeningen Autisme har tæt på 13.000 medlemmer, som er med til at give foreningen en stemme, der bliver hørt. Dit medlemskab betyder, at foreningen er stærk demokratisk, kan hjælpe andre og kæmpe politisk.

POLITISK ARBEJDE

Som medlem bidrager dit kontingent til, at Landsforeningen Autisme kan arbejde politisk for at sikre de bedste vilkår og muligheder for alle autister og deres pårørende.

Landsformand Kathe Johansen går til møder med politikere og andre organisationer, og hun sidder i flere udvalg, hvor vi kan bidrage med viden om autisme. Det er samtidig en del af det politiske arbejde, at vi gennem informationsmateriale og debatindlæg får autismeviden ud i samfundet, og når vi samarbejder med andre foreninger og handicaporganisationer om projekter eller kampagner.

Det er i det politiske arbejde, at de store forbedringer kan ske. Det er derfor vigtigt at arbejde for, at vi i Landsforeningen Autisme fortsat har en stærk stemme, som bliver hørt.

GRATIS ADGANG TIL SOCIALRÅDGIVER

Vores socialrådgiver sidder hver dag klar til at rådgive og guide foreningens medlemmer, når de har spørgsmål eller problemer i forhold til lovgivningen og deres rettigheder.

Mange medlemmer oplever store udfordringer i deres hverdag. Især får vi mange sager og spørgsmål omkring mødet med de offentlige myndigheder. Der er hårdt brug for hjælp. Dit medlemskab sikrer, at vi kan hjælpe så mange som muligt.

NETVÆRK OG AKTIVITETER I KREDSENE

Landsforeningen Autisme er en demokratisk medlemsforening. Når du melder dig ind, bliver du automatisk også medlem i en af foreningens 16 kredse i Danmark eller den ene i Grønland.

Som medlem går en del af kontingentet direkte til din kreds. Det betyder, at du er med til at sikre, at foreningens fantastiske frivillige hvert år kan planlægge og afholde mange spændende aktiviteter, arrangementer, oplæg, netværkscafeer og ture i f.eks. legeland eller zoo for alle kredsens medlemmer.

En del kredse har desuden en frivillig bisidderordning, hvor man som medlem kan få en frivillig bisidder med til møder med kommunen.

Landsforeningen Autismes kredse er med til at skabe et fællesskab for autistiske mennesker og deres familier,

ANNONCE

Skolen Sputnik dagbehandling

- For børn og unge med autisme og psykisk sårbarhed

- Udvikling og læring i trygge rammer
- Ekspert i autisme, ADHD, angst og psykisk sårbarhed
- Tæt forældresamarbejde
- VISO-specialister for Socialstyrelsen.
- Mulighed for 0.-10. klasse i Sputnik
- Vi har også STU, botilbud og kursuscenter

Afdelinger i København, Gentofte, Rødovre og Hillerød.
www.skolensputnik.dk
Ring og hør mere: Visitationsansvarlig **Lars Wagner** tlf. 51 78 46 26.

hvor de kan komme og være sammen med andre, som har autisme inde på livet.

EN STEMME I FORENINGEN

Som medlem af Landsforeningen Autisme har du medlemsrettigheder, kan stemme til generalforsamlinger og møde op på foreningens repræsentantskabsmøder og få indflydelse på, hvad foreningen skal lave, og hvad den skal prioritere politisk.

Dit medlemskab og din deltagelse er dermed med til at sikre, at Landsforeningen Autisme er en stærk demokratisk forening.

Landsforeningen Autismes hovedbestyrelse mødes flere gange om året, og hvert år er repræsentanter samlet til repræsentantskabsmødet, hvor de store linjer for foreningen besluttes. Desuden består Landsforeningen Autisme lige nu af mange forskellige arbejdsgrupper, som er åbne for repræsentanter og medlemmer, og som arbejder med alt lige fra interne strategier til vores store inklusionsundersøgelse.

PROJEKTER

Du er som medlem med til at sikre, at vi i Landsforeningen Autisme kan lave fondsansøgninger og søge projekter. På den måde kan vi finde og indgå i spændende samarbejder og lave projekter som f.eks:

- "Inclusive Emergency", hvor vi rådgiver brandfolk til at kunne hjælpe autistiske mennesker bedre.
- Det store podcast-projekt "Megafon - podcast fra en anden verden", hvor vi giver ordet til unge med autisme.
- Projektet "Socialt selvforsvar" som tilbyder gratis kurser til unge med autisme.

KOMMUNIKATION OG AUTISMEBLADET

Landsforeningen Autismes sekretariat arbejder blandt andet med kommunikation for foreningen. I en forening som vores, er det vigtigt at kunne komme ud med vores budskaber og historier – både til medlemmer og til resten af samfundet.

Vi arbejder særligt med artikler, nyheder, personlige historier, pjecer, Autismebladet og nyhedsbreve. Det er her, hvor vi fortæller medlemmer og resten af befolkningen, hvad der sker af nyt på autismeområdet, og

hvordan det står til for autistiske mennesker og deres familier.

Vores kommunikation er også politisk vigtig. Vi bruger pressemeddelelser, debatindlæg, høringssvar og kontakt til pressen til at råbe politikerne op, få indflydelse, nå ud til flere på sociale medier og sprede viden om autisme.

"Jeg har opnået rigtig meget socialt og i forhold til min personlige udvikling. Det har givet mig troen på, at jeg fungerer."

Morten, tidligere STU-elev, Special Minds Aalborg.

SUF

DEN SOCIALE UDVIKLINGSFOND

Vi skaber udviklende rammer for unge og voksne med autisme

- 4 Special Minds-afdelinger sætter din kurs mod uddannelse og job
- 10 BOAS-afdelinger med målrettede botilbud til mennesker med autisme

Den Sociale Udviklingsfond

Telefon: 70 19 28 00

Special Minds

Telefon: 86 12 56 60

Den Sociale Udviklingsfond er en non-profit almenlystigt fond med speciale i individuelt tilpassede løsninger. Rundt om i hele Danmark er der 30 afdelinger.

Læs mere på www.suf.dk og www.specialminds.dk

The illustration shows a stylized head of a person with a smiling face, rendered in shades of orange and red. From the top of the head, a large white space contains various symbols: a large red female symbol, a blue female symbol, a red male symbol, a blue male symbol, a red heart, a blue heart, a red question mark, a blue question mark, a red plus sign, and a blue plus sign. There are also several red and blue lips scattered throughout the white space. The background of the entire page is a solid blue color.

VI SKAL HAVE SEKSUEL DIVERSITET PÅ SKOLESKEMAET FOR ALLE BØRN, ISÆR DE AUTISTISKE

Den nyeste forskning viser, at op mod 70% af autister identificerer sig som andet end heteroseksuel – derfor skal vi bruge statistikken til at ændre vores tilgang, så vi tager afsæt i diversiteten og i højere grad omfavner den, mener Felix Munch, pædagogisk konsulent.

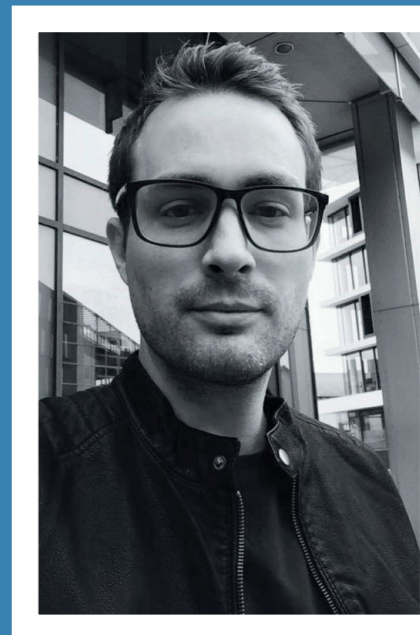
FN's menneskerettigheder slår fast, at alle har ret til lige behandling uanset farve, køn, sprog, religion med videre. Det gælder naturligvis også autister, der i dagens Danmark bliver forfordelt, når det kommer til seksualundervisning, hvis man spørger Felix Munch: "Hvis man er tvunget inkluderet i folkeskolen, så får man ingen ekstra hjælp. Der tager vi slet ikke afsæt i det enkelte menneske. Hvis man går i folkeskolen, så er man som

udgangspunkt berøvet muligheden for specialiseret hjælp. Hvis man er i et specialtilbud, så har man naturligvis mulighed for at få tilpasset hjælp af en fagperson." Som barn af inklusionen, så kommer hjælpen først som en reaktion på afvigende adfærd som konsekvens af den manglende undervisning og vejledning af det enkelte barn. Et eksempel på en oplevelse, der kan skabe følelsen af skam og forkerthed hos barnet: "Barnet kan risikere at lave

en kobling af, at det er forkert at have en seksualitet. Det kan give et negativt selvbillede, når man udfører en seksuel handling og får at vide, at det er forkert, og det skal du ikke," forklarer Felix.

TIDLIG INDSATS ER NØGLEN

Som udgangspunkt, så kan man ofte tænke på seksualitet som noget, der starter lige inden puberteten med seksualundervisning i folkeskolen. Når man snakker

seksualitet i et autistisk perspektiv, så skal indsatsen dog starte langt tidligere, hvis man spørger Felix: "Seksualiteten og identitsarbejdet skal starte på de allertidligste klassetrin for børn med autisme. Hvis indsatsen starter ved puberteten, så er det allerede for sent. Det handler i starten om at lære sin krop at kende, og gå på opdagelse i sin egen krop." Efter barnet har lært sin egen krop og følelser bedre at kende, så kan man efterfølgende begynde at se på andre mennesker: "Så kan man begynde at kigge på andres kroppe, hvad de godt kan lide, og hvor deres grænser er. Det kan være en stor udfordring for især autistiske børn at se det fra andres perspektiv." En proces, der fortsætter med en overbygning af det mere intime, hvor barnet skal lære at forstå sine egne lyster og hvordan man gebærder sig i det intime rum sammen med andre.

HETEROSEKSUALITET ER IKKE NORMEN

Ikke alene skal der en langt tidligere og mere specialiseret indsats til for at uddanne børn med særlige behov i seksualitet og identitsarbejde – vi skal også skærpe vores fokus på seksuel diversitet, hvis man spørger Felix: "Vi skal ikke anlægge det heteronormative perspektiv som standard, faktisk tværtimod. Så har vi faktisk de bedste odds for at tale ind i den virkelighed, barnet har." En påstand, der i høj grad bakkes op af den nyeste forskning på området. Undersøgelser viser, at op mod 70% af autister identificerer sig som andet end heteroseksuelle, og op mod 4% identificerer sig som transpersoner, hvor frekvensen hos resten af danskerne ligger på mellem 0,1 og 0,01. En voldsom overrepræsentation på op mod 400%. Ligeledes er der 8 gange så høj chance for at identificere sig som asexuel.

Frekvenser, der bestemt ikke skal ses som statistisk tilfældighed. Ifølge Felix, så er der fire plausible grunde til den langt højere forekomst af seksuel diversitet hos autister: "Der kan være fire årsager: Den første er, at man ikke er bevidst om socialt stigma eller konformitet. Man har ikke i samme grad brug for at passe ind. Nummer to kan være, at man, igennem identitsarbejde, har forholdt sig mere til, hvem man er, og hvad man har lyst til. Tredje grund kan være, at man er vant til at forfølge dét som er rart og meningsfyldt for én selv. Sidste grund kan være, at man, med en vis sandsynlighed, har

et højt detaljefokus, så helheden er ikke vigtig, hvis man finder lige præcis dét, man søger hos en person." På et generelt plan, så kan der således være tale om mennesker, der i højere grad følger sin mavefølelse og ser en eventuel partner for sine menneskelige kvaliteter, frem for at se køn og seksualitet.

DIVERSITETENS MANGLENDE FORBILLEDER OG DET ÆNDREDE NARRATIV

Hvis vi som samfund skal omfavne denne diversitet og sikre en højere grad af mental og seksuel sundhed hos denne gruppe af danskere, så skal vi for alvor ændre den måde, vi taler om tingene på og fremelske flere forbilleder: "Vi skal italesætte kærlighed og seksualitet mere divers. Når vi ser den uendelige genudsendelse af "Venner" i fjernsynet, så snakker vi om kærlighed og seksualitet i heteroseksuelt normativt perspektiv, så er vi med til at tegne et billede af hvem man er, og hvem man kan være, som ikke er svarende til de mennesker, vi snakker om - you can't be what you can't see. Vi mangler forbilleder, der er anderledes," argumenterer Felix. Et glimrende eksempel på den manglende diversitet kan ses i undervisningsmaterialet, der bliver brugt i dagens Danmark. Her kan børnene næsten udelukkende se illustrationer af hvide, cis-kønnede mennesker, der dyrker heteroseksualitet – en voldsom procentuel slagside, når man medregner den nyeste forskning omkring diversitet hos målgruppen.

DET KAN SKABE OFRE OG SELVSKADE

Hvis man kigger på stigningen af autismediagnoser, og det trængte skolesystem, der konstant halser bagefter, især i forhold til børn med særlige behov, så kan der ikke være tvivl om, det er tid til handling. Især hvis man medregner de alvorlige konsekvenser af mangelfuld seksualundervisning og identitetsarbejde: "I yderste konsekvens så kan det ende med, at man får en seksualitet, der er begrænset og rammet ind. Den er ikke afstemt med, hvad der er acceptabelt i samfundet. Det kan give en seksualitet, der er selvskadende og skaden over for andre. I de sager, vi ser, hvor det er gået helt galt, så er autistiske mennesker i højere grad ofre for overgreb, fordi man har svært ved at gennemskue den sociale kontekst og andres intentioner," forklarer Felix om nogle af de mulige konsekvenser.

Ungdomsuddannelser for unge med ASF

HF, HTX, STX

Hos os får du tilbud om en ungdomsuddannelse, der er adgangsgivende til et bredt udvalg af videregående uddannelser.

Vi tilbyder dig struktur og forudsigelighed i din dagligdag.

Vores tilbud er tilpasset dit særlige behov. I ASF-klassen får du samme faglige niveau og eksamen som i skolens øvrige klasser, og du har mulighed for at deltage i skolens øvrige aktiviteter.

Kontakt os for at få en rundvisning eller for at høre mere om åbent hus, brobygning og optagelse.

Gentofte Gymnasium	Tlf.: 39 45 27 20	STX
HF & VUC Nordsjælland	Tlf.: 48 20 16 00	HF
HTX Roskilde	Tlf.: 46 30 04 00	HTX
Høje Taastrup Gymnasium	Tlf.: 33 96 40 50	STX
Næstved Gymnasium og HF	Tlf.: 55 72 06 76	STX
Paderup Gymnasium	Tlf.: 86 41 66 77	STX
ZBC	Tlf.: 55 78 88 88	HTX
Aarhus HF & VUC	Tlf.: 87 32 25 00	HF
Aabenraa Statsskole	Tlf.: 74 62 23 11	HF

LANDSFORENINGEN
AUTISME

Se her en oversigt over, hvor du kan finde ungdomsuddannelser med ASF-klasser. Eksamen herfra er adgangsgivende til videregående uddannelser.

Læs mere på skolernes hjemmesider

SILKE SKULLE DIAGNOSTICERE SIG SELV, FØR HUN KUNNE BLIVE UDREDT – NU KÆMPEL HUN DE UNGE AUTISTERS KAMP

Silke Ena Svare, talsperson i Autisme Ungdom, har altid vidst, at hun var anderledes. En følelse, de fleste nok har haft gennem opvæksten. I Silkes tilfælde var det dog mere end ungdommelig kejtethed. Hun VAR anderledes: "Jeg kan huske en dag, hvor en klassekammerat havde fødselsdag i 5. klasse og delte flødeboller ud. Der blev startet i den anden ende af lokalet, og da kassen nåede til mig, var der ikke flere tilbage med kokos. Det var nok til, at jeg fik en massiv nedsmeltning. Jeg skreg ad mine klassekammerater i 10 minutter. De kunne ikke forstå hvorfor – de vidste jo ikke, at jeg var autist." Og det vidste Silke heller ikke engang selv. Lige så længe Silke kan huske, har hun bedt om hjælp. Desværre for døve ører. Det gik endda så langt, at Silke kun så én udvej – at træde ud foran et tog.

Hun nåede heldigvis ikke at tage det sidste skridt. Først da fik hun den nødvendige hjælp.

DU ER PIGE... OG I ØVRIGT FOR KLOG

Silke nåede at råbe hjælpen op i 11. time, inden det var for sent. Det betød dog ingenlunde, at nu skulle alt blive godt. Hun havde købt sig til taletid, der var dog ingen, der lyttede. Silke var igennem fire udredninger, før hun fik begge sine diagnoser – autisme og ADHD. "Første gang man forsøgte at udrede mig, overvejede man slet ikke autisme, fordi jeg var pige. Piger er jo ikke autister. I anden omgang var jeg simpelthen for klog," forklarer hun med afmagt i stemmen.

Silkes åbenbaring skulle komme fra et helt andet sted end psykiatrien: "Jeg mødte en voksen autistisk kvinde

til et arrangement. Hun kom over til mig og måtte spørge mig, om jeg kunne genkende forskellige ting – med fem spørgsmål beskrev hun hele mit liv. Sådan fandt jeg ud af, at jeg var autist.” Ved en tilfældighed havde en fremmed kvinde givet Silke De Visers Sten – starten på et nyt liv.

EN NY KAMP VENTEDE

Med en mere eller mindre færdig diagnose i hånden, kunne Silke endelig bryde igennem den bureaukratiske-mur, der havde holdt hende fanget i mange år. En sejr, der blev efterfulgt af en ny kamp. Silkes folkeskoletid endte med et eklatant nederlag – hun

gik fra tårnhøje karakter og frit valg af gymnasium, til at dimittere med 30% fravær og stemplet ”ikke uddannelsesparat”. Stress og angst gjorde det umuligt for hende at holde kursen.

Silke måtte tage et sabbatår, uden en plan for fremtiden. Som så mange andre unge. Det var dog ikke det, hun havde forestillet sig.

Ved et tilfælde endte hun i et supermarked, hvor hun kunne sidde fire timer i kassen i hverdagene. Det var noget helt andet end at starte på gymnasiet med tårnhøje ambitioner, men det var dét, hun kunne klare. Det viste sig at blive en velsignelse i forklædning: ”Det fik mig tilbage på sporet igen – at have noget at stå op til. At være en del af et team.” For første gang i længe trives Silke i sin hverdag. Efter nogle måneder luftede hun idéen om at komme i lære i butikken, hvilket hendes chef var med på. Tingene flaskede sig endelig for hende. Indtil tingene begynder at gå skævt i butikken – hendes chef bliver flyttet og alting ændrer sig. Hvis det ikke var nok til at vælte læsset

for hende, så beslutter kommunen sig for, at Silke klarer sig så godt, at hun ikke længere har brug for sin støttekontaktperson. Gulvtæppet bliver hevet væk under hende, og to måneder efter må hun opgive de sidste 9 måneder af sin læreplads og melde sig syg med stress. Fire års fremskridt i butikken var mere eller mindre spildt.

Med hjælp fra sin svigerfamilie tager hun kampen op og hendes sag ender i Ankestyrelsen, der i sidste ende giver Silke medhold i sin klage – hun havde ret til en støttekontaktperson. En sjælden sejr mod et rigtigt system for Silke, men et nederlag for alle de ressourcavige, der står i samme situation. Kampen, og ikke mindst sejren, tændte en ild i Silke, der nu ville dedikere sin tid til at hjælpe andre unge. På kort tid gik hun fra at være kasserer i Autisme Ungdom til at sidde i front som forperson. ”Mine oplevelser med systemet er blevet en slags brændstof for mig, der skal bruges til at forhindre andre i at havne i samme situation,” forklarer hun.

DEN NÆSTE GENERATION

Formålet med arbejdet i Autisme Ungdom er klar for Silke: ”Vi skal sætte fokus på, hvordan det er at være ung autist. Vi skal skabe fællesskaber for unge autister, både lokalt og nationalt. Vi skal være de unges stemme i debatten. Vi repræsenterer den næste generation af autister. Man kan ikke løse de problemstillinger som vi autister står i, uden at vi er en del af løsningen.”

En stor udfordring i hverdagen for mange autister, uanset alder, er

manglende forståelse for den autistiske hjerne og ikke mindst viden herom. Det skal der laves om på, hvis det står til Silke: ”Det skal være lige så forståeligt at være autist som vi betragter ordblinde. Det skal være kedeligt og almindeligt at komme og sige, at man er autist.”

LÆR DIG SELV AT KENDE IGEN

Silkes arbejde i Autisme Ungdom drives af hendes egen erfaring, hvilket giver hende en god ballast til at rådgive og vejlede unge, der står i samme situation, som hun gjorde. Hun er i hvert fald ikke i tvivl, om hvad hendes bedste råd til unge autister er: ”Jeg har to råd – du skal ikke give op, og du skal passe på dig selv imens. Hvis man lige har fået diagnosen, så skal man tage sig tid til at lære sin autistiske hjerne at kende.”

ANNOUNCE

Kan du ikke finde startknappen?

– AspIN hjælper unge fra forsørgelse til uddannelse

AspIN | Vi er ikke som de andre.
– det er du heller ikke...

Alle unge fortjener et meningsfuldt liv med uddannelse og job. Der er bare nogle unge som strandet i forløbet og pludselig befinder sig på et sidespor med en hverdag på langs i stedet for i gang.

Uanset årsagen til et liv uden hverken job eller uddannelse, så er AspIN et godt sted at begynde.

Vi finder ud af, hvor startknappen sidder, underviser og træner individuelt og får 80% af vores elever i efterfølgende uddannelse. Det er en høj andel.

Hvis du er interesseret i at hører mere om AspIN, så kontakt os på aspin@aspin.dk.

www.aspin.dk

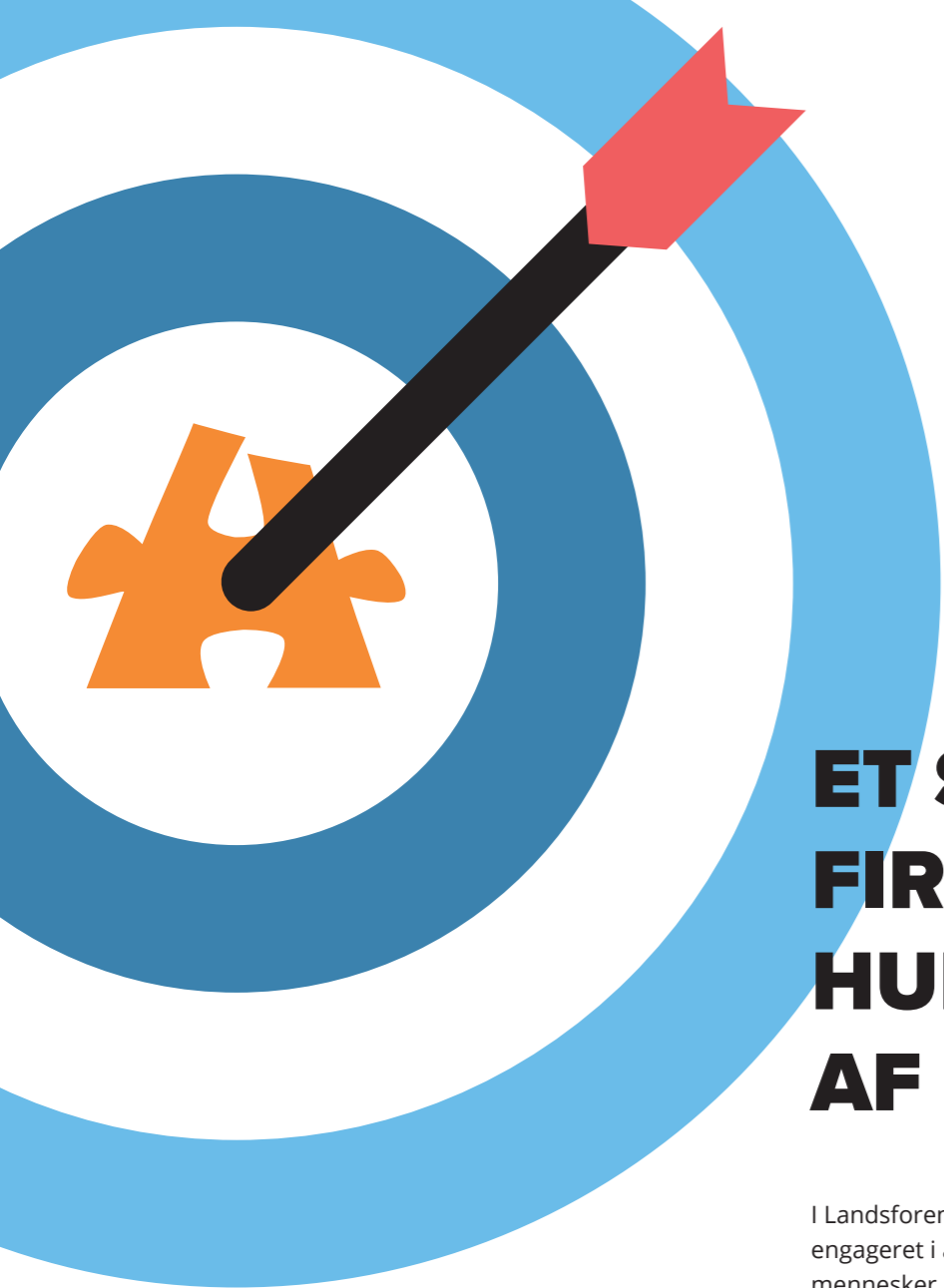

Kender du en ung, der fortjener udfordringer – så gi' denne idé videre

AspIN er et individuelt tilrettelagt undervisnings og udviklingsforløb, der gør unge med særlige udfordringer uddannelsesparate. Hele 80% af eleverne optages på efterfølgende uddannelse. AspIN er en del af AspIT – verdens første IT uddannelse for unge med fokuseret talent. Anerkendt som best practice STU uddannelse af EU, Unesco og EVA i Danmark. AspIN ligger i Vejle, og er en del af Campus Vejle.

FAKTABOKS

- For unge autister i aldersgruppen 13-30 år. Pårørende er også velkommen
- Stiftet i 2019
- 8 lokalafdelinger
- Cirka 400 medlemmer og 150 støttemedlemmer

ET SPEKTRUM. FIRE SPOR. HUNDREDVIS AF INDSATSER

I Landsforeningen Autisme vil vi rigtig meget. Fordi vi er engageret i at sikre de bedste vilkår for alle autistiske mennesker, og fordi der er meget at gøre på autismeområdet. Derfor vedtager vi gennem repræsentantskabet og hovedbestyrelsen rigtig mange ideer og indsatser, som vi skal arbejde med. Mange af dem lykkedes vi med. Men vi vil gerne styrke vores indsatser endnu mere.

Derfor forsøger vi nu at skabe overblik ved at fokusere vores indsatser i fire forskellige spor: 'Fra barn til voksen', 'Ungeområdet', 'Voksne og sendiagnosticerede' og 'Den højt specialiserede indsats'.

De fire spor fungerer som den overordnede ramme for vores arbejde, vores beslutninger og vores brug af ressourcer i foreningen. Særligt politisk kan vi bruge det til at målrette vores arbejde og sikre, at politikerne på Christiansborg og i kommunerne har fokus på alle autistiske mennesker – både børn, unge og voksne. Indsatser under de fire spor er i konstant udvikling og forandring. Der kommer nye ideer, sager og fokusområder til. Desuden kan indsatser og fokusområder gå igen og være aktuelle i flere spor. Herunder får du eksempler på, hvad der lige nu fylder i de fire spor:

FRA BARN TIL VOKSEN, 0 – 18 ÅR:

MÅLSÆTNING:

Alle autistiske børn skal opleve, at de overalt i uddannelsessystemet bliver mødt med den nødvendige faglige indsigt i autisme, så forudsætningerne for at gå i skole og tage en ungdomsuddannelse er lige så gode som for et neurotypisk barn.

Ved dette spor arbejdes der blandt andet med indsatser vedrørende:

- Screening
- Nemmere adgang til udredning
- Afstigmatisering
- Inkluderende skolegang til alle
- Seksualitet
- Forældre, søskende og familier

1

UNGE- OMRÅDET, 15 – 30 ÅR:

MÅLSÆTNING:

Unge autistiske mennesker skal tilbydes muligheder for at tage en uddannelse - og efterfølgende et job og leve et selvstændigt liv – på vilkår, der tager højde for de særlige muligheder og vilkår, der følger af autismen.

Ved dette spor arbejdes der blandt andet med indsatser vedrørende:

- Overgangen til voksenlivet
- Ungdomsuddannelse og videregående uddannelser
- Beskæftigelse
- Identitet
- Psykoedukationsforløb
- Bolig og tilhørende hjælp
- Seksualitet

2

VOKSNE OG SENDIAGNOSTICEREDE:

MÅLSÆTNING:

Voksne autister skal – uanset om diagnosen har været med gennem hele livet eller den først er kommet senere i livet – have mulighed for at leve et meningsfuldt og bidragende liv i overensstemmelse med den autistiske diagnose.

Ved dette spor arbejdes der blandt andet med indsatser vedrørende:

- Beskæftigelse
- Psykoedukation efter udredning
- Autist og forælderrollen
- Identitet
- Specialplaner om autisme i psykiatrien
- Bostedsproblematikker og retspsykiatri

3

DEN HØJT SPECIALISEREDE INDSATS:

MÅLSÆTNING:

Autistiske mennesker med behov for særlig støtte skal overalt opleve, at kommunerne tilbyder løsninger, der passer til den enkeltes forudsætninger, muligheder og handicap. Ingen skal kæmpe for det, de har ret til. Man skal have lov til at VÆRE autist.

Ved dette spor arbejdes der blandt andet med indsatser vedrørende:

- Retten til at være autist
- Tilbud om bosteder og boformer
- Sundhed – fokus på somatiske sygdomme og viden til læger
- Hjælpe midler til nonverbale
- Medbestemmelse, selvbestemmelse, indflydelse
- Sikre høj faglighed
- Trivsel

4

Autismecenter Vest tilbyder en række forskellige tilbud til mennesker med autismespektrum- forstyrrelser (ASF), pårørende og fagpersoner i berøringsfladen. Centeret huser "Autisme-STU" "Uddannelses- og Erhvervsafklaring", "KLAR TIL START", samt afdelingen "Kursus og Rådgivning".

Autisme STU er en 3-årig Særlig Tilrettelagt Ungdomsuddannelse, der tager udgangspunkt i den enkeltes individuelle behov, motivation og forudsætninger. Autisme STU bygger bro til voksenlivet med fokus på autisms udfordringer. Der arbejdes ud fra mål fastsat i samarbejde mellem UU-vejleder, den unge og kontaktperson. Den daglige undervisning tilrettelægges ud fra den enkeltes funktionsniveau og dagsform.

Formålet med Autisme STU er, at den unge udvikler personlige, sociale og faglige kompetencer til at mestre voksenlivet så selvstændigt og aktivt som muligt.

Autisme STU bygger på fire hovedområder: Fag, Livsfærdigheder, Sundhed & Motion samt Uddannelse & Beskæftigelse. De fire hovedområder integreres på tværs af individuelle og fælles fag. Eksempelvis arbejdes der med praktisk matematik i forbindelse med indkøb og madlavning. Gennem aktiviteter i hverdagen – herunder også praktikforløb – beskrives den unges kompetencer og støttebehov i forhold til fremtidig beskæftigelse og det personlige liv.

I tilknytning til Autisme STU kan der tilkøbes § 85 bostøtte. Bostøtte ydes af samme personale, som er i Autisme STU, hvilket skaber tryghed og sammenhæng mellem STU og fritidsliv.

Uddannelses- og Erhvervsafklaring har speciale i at hjælpe og guide unge og voksne med ASF ind på arbejdsmarked, hvorved chancen for at blive selvforsørgende og få et erhvervsmæssigt succesforløb øges. Der lægges stor vægt på, at arbejdsliv og fritid skal balancere for at sikre et solidt fundament for succes på arbejdsmarkedet eller i uddannelse.

Gennem et 6 måneders forløb bliver kandidaten afklaret i forhold til ressourcer og de skånehensyn der skal til på arbejdspladsen for at øge succesraten. Dette gøres via en fin balance imellem psykoedukationelle samtaler om den specifikke persons autismeprofil, stressprofil og strategier til håndtering, samt afprøvning og afklaring af erhvervsmæssige kompetencer, og interessepunkter i mange forskellige afklaringsopgaver. Vores faciliteter og faglige kompetencer gør det muligt af lave uddannelses- og erhvervsafklaring indenfor rigtig mange forskellige typer af erhverv, eks. Kreative og håndværksmæssige fag på eget værksted eller div IT og kontor erhverv.

KLAR TIL START er et særligt tilrettelagt ansættelsesforløb med jobgaranti, målrettet unge/voksne med ASF, der ønsker et fast job. Gennem forløbet hvor virksomhedens krav matches op med kandidatens kompetencer, og der sammen med en personlig vejleder arbejdes målrettet med håndtering af de autismerelaterede udfordringer, får kandidaten både et fagligt og personligt kompetenceløft. Forløbet varer i gennemsnit 12 måneder hvorefter kandidaten udsluses et job der matcher lige præcis til den enkelte, og bliver tilbudt varig ansættelse, som ordinært job, ordinært job med flekslønstilskud eller job med løntilskud, afhængig af kompetencer og ressourcer.

Kursus og Rådgivnings afdelingen udbyder en række kurser, foredrag, og individuelt tilrettelagte rådgivningsforløb for både personer med ASF, pårørende, fagprofessionelle personer, der alle omhandler ASF, komorbiditet/tilfølgendiagnoser samt følgetilstande på baggrund af en dagligdag med ASF. Derigennem arbejder Autismecenter Vest på at oplyse og dygtiggøre mennesker i berøringsfladen med ASF til bedre at navigere i udfordringerne og mulighederne der følger med en autismediagnose.

Søren Dalgaard
Leder af Autismecenter Vest
Autismecenter Vest
Tlf: 5044 2315
Mail: sd@autismecentervest.dk

Lone Stengaard
Daglig leder af Uddannelses- og Erhvervsafklaring & Klar til Start
Tlf: 4250 0018
Mail: lst@autismecentervest.dk

Sonja Bach Vad
Leder af Autisme STU
Tlf: 5051 4682
Mail: sb@autismecentervest.dk

SPOR

3

**VOKSNE OG
SENDIAGNOS-
TICEREDE**

EN INVESTERING I AUTISTER SOM ARBEJDSKRAFT KAN VÆRE EN KÆMPE GEVINST FOR ARBEJDSMARKEDET

Hvis man skaber de rette rammer for autister på arbejdsmarkedet, så kan man ofte få en loyal, punktlig og ansvarsfuld medarbejder ud af indsatsen, mener Kai V. Hansen, der er Teamleder for ungeforløb, herunder "Autismeholdet" i Roskilde Kommune.

Kun cirka 10% af de danske autister har job på lige vilkår som alle andre. De resterende 90% frister en tilværelse i fleksjob, på kontanthjælp, SU eller førtidspension eller lignende ydelser. En voldsom statistisk slagside, hvis man kigger på resten af samfundet, hvor der i skrivende stund er stor mangel på arbejdskraft.

Dertil kan man lægge den store stigning af autismediagnoser og så har man, potentielt set, et stort samfundsmæssigt problem, der ikke bør eller kan ignoreres.

Én af dem, der kæmper imod den kedelige udvikling, er Kai V. Hansen, Teamleder i Unge Guiden i Roskilde Kommune – en beskæftigelsesind-

sats for unge under 30 år, der har været på offentlige forsørgelse i kortere eller længere tid. En indsats, der ikke oprindeligt havde noget med autisme at gøre – holdet skulle dog komme til at hedde "Autismeholdet", da det viste sig, at der var flere unge på spektret repræsenteret. Overrepræsentationen af unge, ledige autister blev starten på en sideløbende og dedikeret autismegruppe: "Kurset består af tre søjler: en søjle, der hedder "job og uddannelse", hvordan begår jeg mig på en arbejdsplads rent socialt. Så har vi en søjle, der hedder "krop", hvor vi arbejder med mindfulness og struktur. Hvorfor er det en god idé at stå op samme tid hver dag og sådan nogle ting. Sidste søjle er psykoekudation, der skal give dem selvindsigt og lære dem om livet med autisme," forklarer Kai. En indsats, der skal forberede de unge til et liv på en arbejdsplads med alt, der følger med af sociale strukturer, hierarki og arbejdsopgaver, som måske ikke giver mening for den autistiske hjerne

DET SKABER EN AHA-OPLEVELSE

Allerede efter kort tid, så kan Kai og hans kollegaer se små tegn på, at indsatsen virker efter hensigten: "Når et hold starter op, så kommer jeg ind og møder de unge. De første par gange, jeg møder dem og hilser på, så er de meget afventende og tilbageholdende. De ved ikke, hvordan de skal forholde sig til én, de ikke kender. Når jeg kommer 5-6. gang, så kigger de på mig og hilser pænt, så kan man se, at de er inde i en udvikling, hvor de lærer at forholde sig til andre. Det er sådan en lille aha-oplevelse, vi og de får," forklarer han. Et lille skridt på vejen mod at kunne indgå på lige fod med andre i det sociale rum på en arbejdsplads.

MOD PÅ UDDANNELSE OG ARBEJDE

Det store skridt for de deltagende er naturligvis at træde ud på arbejdsmarkedet, hvilket Kai i høj grad

oplever: "Det giver mod på uddannelse eller arbejde. Der kommer fremdrift. Deres angst for at starte på noget nyt, de måske har dårlige erfaringer med, bliver afmonteret." Når de unge er blevet klar til at træde ud på arbejdsmarkedet, så kræver det naturligvis også en indsats af arbejdsgiveren. Her peger Kai specifikt på, at der skal skabes et trygt miljø for den unge, hvor der er fast struktur og én fast kontaktperson, som kan agere støtte i hverdagen. En indsats, der ofte bliver belønnet med en loyal, punktlig og ansvarsfuld medarbejder, hvis man spørger Kai: "Hvis man sender en autist ud på renovationspladsen med en trailer fuld af affald, så bliver det sorteret 100% korrekt – hvis du sender mig ud, så bliver det måske sorteret 80% korrekt." Et glimrende eksempel på, hvordan en arbejdsgiver kan bære frugt af den autistiske hjernes natur.

DEN ANDEN SIDE

Sarah Kirkegaard Christiansen er en af dem, der har siddet på den anden side af bordet, som ung jobsøgende autist og skulle gebærde sig i den neurotypiske verden. En opgave, der har givet en del hovedbrud og dilemmaer: "Der er mange uskrevne regler i dét at søge job – hvad skal du dele om dig selv, og hvad skal du ikke dele. Skal jeg fortælle, at jeg har autisme?" spørger Sarah retorisk. Et stort dilemma for mange autister, der ikke vil forfordes på sin diagnose, allerede inden en eventuel samtale. Sarah valgte at vente: "Det giver mig en chance for, at jeg kan danne et billede af autisme, i stedet for, at de danner deres eget billede. De fleste bliver positivt overrasket." En måde at komme fordommene i forkøbet for den unge multimediedesigner.

KOMMUNIKATION ER NØGLEN

Én ting er at håndtere en jobsamtale - den helt store opgave ligger i at finde sin plads på arbejdspladsen og gebærde sig i strukturer og socialt samvær med kollegaer. Et område, hvor Sarah er klar i spytet om, hvordan man som autist kan håndtere dagligdagen: "Jeg har prøvet at være åben omkring min diagnose og hvordan

det kommer til at påvirke mit arbejde. Hele tiden kommunikere om, hvordan jeg har det, så kollegaerne ikke tror jeg er sur, fordi jeg er blevet træt. De er jo lige så forvirret over mig, som jeg er over dem."

FLOKDYR

Det ligger i menneskets natur at forsøge at passe ind i flokken. Sådan sikrer vi vores overlevelse også selvom den rå natur er skiftet ud med kontorlandskabet. Det kan dog give knubs, hvis man som autist ignorerer sin diagnose og forsøger at omstille sig fuldstændigt: "Før jeg fik min diagnose, var jeg i praktik, hvor jeg prøvede at følge normerne – det endte med, at jeg gik ned med stress. Hvis du ikke accepterer, at du har autisme og prøver at følge strømmen, så går du ned med stress," advarer Sarah, der i dag er ansat hos Landsforeningen Autisme som grafisk medarbejder.

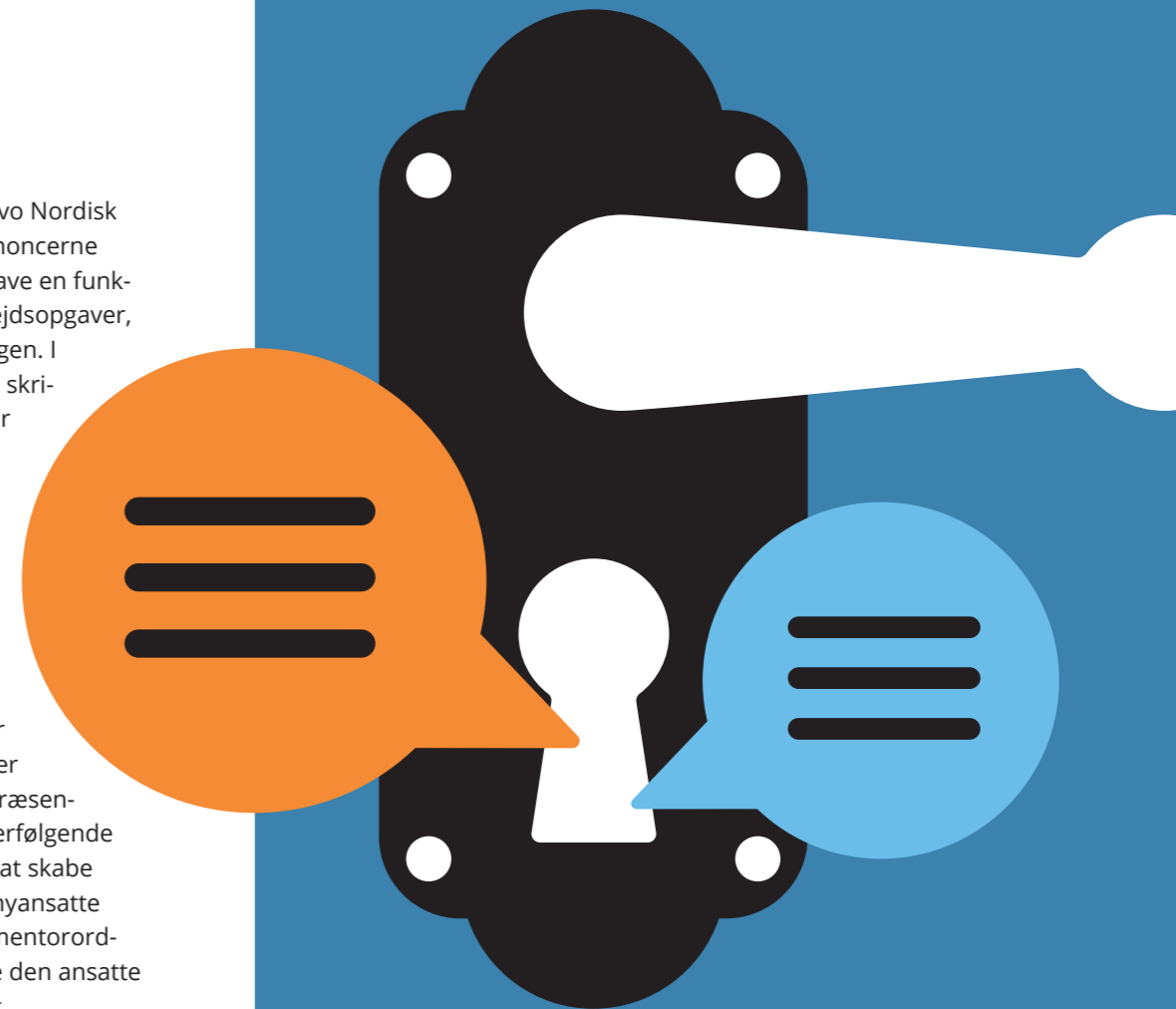
IKKE FAGLIGHEDEN, DEN ER GALT MED

Som Sarah har erfaret, så er der to store udfordringer, når det kommer til autister i job – rekrutteringsprocessen og socialt sammenspil og adfærd på arbejdspladsen. En påstand, der bakkes op af Mehdi Owliaie, leder for Det Nationale Autismeinstitut: "Der er udfordringer for både autisterne og virksomhederne at finde det rette match. Vi ved også, at mennesker med autisme ikke mister deres job pga. manglende arbejdsfærdigheder, de mister deres job pga. arbejdsadfærd – samarbejdsvanskeligheder og kommunikation til leder og kollegaer," forklarer han om de mulige faldgruber.

PROJECT OPPORTUNITY

Mehdi har mange års erfaring med at hjælpe jobsøgende autister og virksomheder med at finde hinanden – en indsats med fokus på rekrutteringsprocessen og efterfølgende fastholdelse af jobs. Et glimrende eksempel på et projekt, der har lykkedes med at skabe jobs for autister i Danmark, er Project Opportunity. Siden 2012 har samarbejdet mellem Landsforeningen Autisme og Novo Nordisk skabt mange jobs for danske

autister: "Vi hjalp fx Novo Nordisk med at beskrive jobannoncerne autismevenligt ved at lave en funktionsanalyse af de arbejdsopgaver, der knytter sig til stillingen. I stedet for, at man bare skriver, at man har brug for en laborant," forklarer Mehdi. En ændring i fremgangsmåde, der naturligvis også gælder den jobsøgende: "På den anden side, så opkvalificerer vi medarbejderne omkring, hvordan man går til jobsamtale, hvad taler man om, og hvordan præsenterer man sig selv." Efterfølgende fokuserer projektet på at skabe gode rammer for den nyansatte autist, blandt med en mentorordning, der skal fastholde den ansatte i stillingen bedst muligt.

ANNONCE

VALDEMARHUS

ET SOCIALPÆDAGOGISK OPHOLDSSTED FOR BØRN OG UNGE I ALDEREN 6-18 ÅR MED PSYKOSOCIALE UDFORDRINGER

Kærgade 153 – 8940 Randers sv
 ☎ tlf. 52 39 66 68 / 26 27 29 40
 ✉ michael@valdemarhus.dk
 www.valdemarhus.dk

Valdemarhus har et relations orienteret, anerkendende og struktureret behandlingsmiljø. Her vægtes udvikling – sammenhold – fællesskab samt oplevelsen af at være betydningsfuld. Vi ønsker at bibringe børn/ unge et positivt livssyn gennem gensidig respekt og dialog. Fælles for målgruppen er, at der er behov for socialpædagogiske behandling, der ikke kan varetages i hjemmet eller ved plejefamilie.

HF AUTISME

- i hjertet af Odense

Gennemfør HF på 3 år, og få adgang til videregående uddannelser.

Du får støtte og hjælp til personlig og faglig udvikling fra din mentor.

- Fast klasse
- ASF-behov
- Mentorordning
- SPS-støtte

HF & VUC FYN Odense
Kottesgade 6-8 | 5000 Odense C
Læs mere på www.vucfyn.dk/hf-autisme

HF +
VUC
FYN

AUTISME
SHOPPEN

AUTISMESHOPPEN.DK
DJW Autismeshoppen ApS

Tel. +45 52 11 10 77
kundeservice@autismeshoppen.dk

Har du spørgsmål?

Vi er ved telefonen
man-fre fra 8:00 til 15:00

VISUALISERING

Hjælpe midler til strukturering, visualisering og non-verbal kommunikation

Time Timer

Følelshjulet

Bolde følelser

PIKTOGRAMMER

Sæt til børns hverdagsrutiner

Sæt til teenagere og voksne

TYNGDE

Tyngdeprodukter, der giver ro og tryghed i en stressende hverdag

Tyngdevest

Tyngdepude

Tyngdebamsen® Charlie

Kugledyne fra 3 til 12 kg

SANSERUM

Alt til indretningen af sanserum - fra det store til det små

Plasmakugle interaktiv

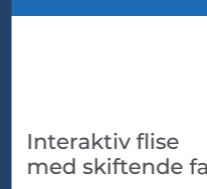
Afskærmning/mørk hule

Sanse boblerør 60x15 cm

GENOPLADELIG

Interaktiv flise med skiftende farver, 50 cm

URO/FIND RO

Vi har fidgets, bidesmykker, sansemotoriske hjælpemidler og meget mere

Formstøbt sansemotorisk siddepude

Tangle Therapy

Kølede hovedpude

Sansemotoriske elastiksystemer til stole og borde

LÆS MERE ELLER KØB PÅ AUTISMESHOPPEN.DK

ALTID ÅBEN ONLINE

MAN VÆNNER SIG TIL AT KLARE SIG SELV – DET SKAL MAN PASSE PÅ MED

Tanya Alvits, bestyrelsesmedlem i Kreds Vestsjælland, taler ud om at være sendiagnosticeret med mange år som tilskuer til andres liv, og hvorfor hun valgte at blive udredt i det private frem for det offentlige.

"Jeg har altid vidst, at jeg på en eller anden måde var anderledes. Jeg har bare ikke vidst hvorfor. Jeg kan huske helt tilbage til børnehaven, hvor jeg ikke rigtig var med i tingene – jeg var mere bare tilskuer til de andre børn, og jeg kunne ikke forholde mig til dem," erindrer Tanya Alvits om en barndom med autismen liggende i baghovedet som en mere eller mindre blind passager. Der skulle gå mange år med autismen på bagsædet, inden Tanya for alvor opdagede, at hun ikke kørte bilen alene. Puberteten kom og ikke overraskende, så følte Tanya sig stadig anderledes – hun mistænkede, at det var hendes seksualitet, der gjorde hende an-

derledes. Det var dog ikke der, hvor skoen trykkede for alvor. Der var stadig noget, der ikke stemte. Tiden gik, og Tanya skulle gå 47 år af sit liv, inden hun kom frem til roden af sine problemer. Det var såmænd gået hende udmærket til trods, hvis man kigger på overfladen – med en datamatikeruddannelse, et flexjob, et stort engagement i fitnessverdenen, en kone og to børn. Der var dog stadig nogle brikker, der ikke var faldet på plads. Hun fik det sidste skub til at se tyren i øjnene, da et familiemedlem påbegyndte en udredning for autisme: "Vi ligner hinanden rigtig meget, så jeg begyndte at søge viden, og så begyndte det hele at

OFFENTLIG

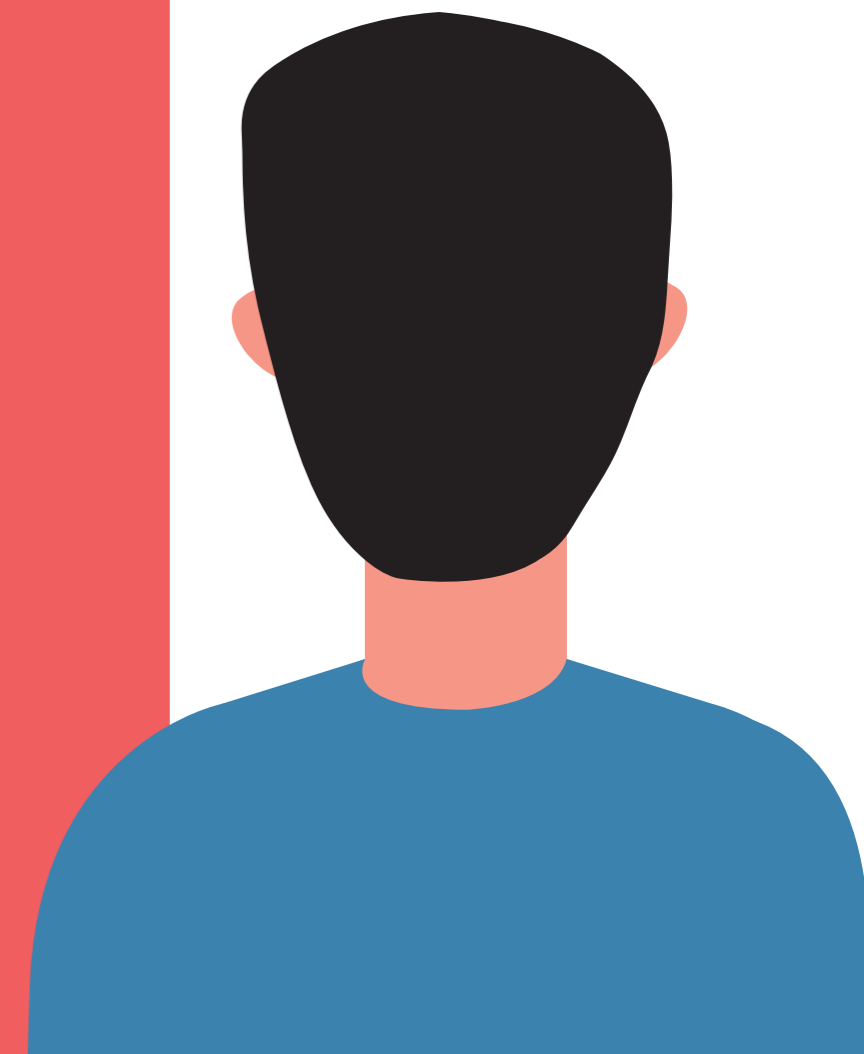

PRIVAT

give mening. Man går jo og tænker, at man bare skal tage sig sammen," forklarer hun.

IKKE KAMPEN VÆRD

Tanya havde taget et stort skridt i den rigtige retning mod et bedre liv, men hun var ingeniende i mål. Allerede inden hun startede sin udredning vidste hun, at kampen med det offentlige ikke ville være besværet værd. Hvis hun skulle videre i sit liv, så skulle hun selv til lommerne og blive udredt privat: "Jeg orkede simpelthen ikke at skulle op og overbevise min egen læge om min mistanke. Jeg orkede heller ikke det her med ventetid. Derfor betalte jeg selv. Det var en meget personlig ting for mig," fortæller hun. Ikke alene frygtede hun lang ventetid, hun frygtede også at blive mødt af skeptiske læger, der mente, at hun bare skulle tage sig sammen. To ting hun senere er blevet mødt af i forbindelse med endnu en ud-

redning – denne gang for ADHD. En proces, der stadig er i gang.

Tanya fik forholdsvis hurtigt sin diagnose – det fik dog ikke alle brikker til at falde på plads. Nok nærmere puslespillets kanter. Resten skulle hun selv lægge på plads: "Det har ikke været nogen dans på roser. Jeg har haft en benægtelsesperiode, hvor jeg havde svært ved at forholde mig til det. Når man får diagnosen, bliver man jo bare sluppet fri, så kan du bare selv finde ud af det hele. Man får ingen hjælp af kommunen."

DET HAR GIVET KNUBS

Det er aldrig let at få en livsændrende diagnose som autisme, ligegyld-

digt hvornår det sker. Tanya er da også ambivalent, når det kommer til det tidsmæssige aspekt af sin diagnose: "Det har været et helt livsforløb som jeg har været igennem og fået ryddet op i. Det har, på en eller anden måde, givet mig en krise. Jeg kunne have undgået nogle ting. Det har helt sikkert givet mig nogle knubs og nederlag, som jeg måske ikke havde fået, hvis jeg havde fået min diagnose tidligere. På den anden side, ved jeg ikke, hvordan jeg havde taget det i 20'erne for eksempel."

Hun er dog ikke i tvivl om, hvilke problemstillinger, der typisk knytter sig til de sendiagnosticerede: "For min aldersgruppe er der ikke ret

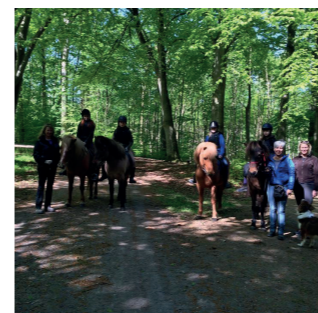
mange tilbud. Der er, med rette, meget fokus på børn og unge, men jeg føler, at de "voksne" havner i ingenmandsland. Jeg havde brug for at finde et fællesskab og nogle mennesker at spejle mig i." Et område, hvor der heldigvis er bedring at syne i horisonten. Autism-Aspergerforeningen for Voksne har mødesteder rundt i landet, hvor voksne med autisme kan mødes og skabe et fællesskab, og der kommer flere mødesteder til i fremtiden.

MAN ER VANT TIL AT KLARE SIG SELV

En anden problemstilling, der følger med de sendiagnosticerede er, ifølge Tanya, at man lærer at klare sig selv, på godt og ondt: "Os oppe i årene har været vant til at klare os selv. Det gør det svært at bede om hjælp til at holde styr på sin kalender og få kigget på bankkontoen. Man holder sig oven vande og så lige pludselig, går den ikke længere. Mit råd er at være åben om diagnosen til sine nærmeste og sine venner. Det vil spare én for mange besværligheder, hvis de nærmeste ved, hvorfor man ikke altid orker det samme som dem, eller hvorfor man eksempelvis siger nej til ting eller sætter tidsrammer på."

ANNOUNCE

EGEMOSEGÅRD - AUTISME OG HESTE

Vi har specialiseret os i at bruge heste og andre dyr, i arbejdet med mennesker med autisme og belastningsreaktion/traumetilstand.

- Klub Camille
- Skolevægning
- Individuel STU
- Tilbage til livet
- Ressourceforløb
- Rådgivning
- Uddannelse

EGEMOSEGÅRD
AUTISME & HESTE

www.autismeogheste.dk
kontakt@egemosegaard.dk
Tlf.: 26 80 12 08 / 26 27 40 84

”MIN AUTISMEDIAGNOSE HAR GJORT MIG VOKSEN I EN ALDER AF 39 ÅR”

I 2015 brændte den tidligere Europamester i håndbold, Lars Ramussen, sammen som så mange gange før. Der var ikke nogen grund til at flippe ud. Det vidste han godt. Hvad han ikke vidste var, at denne nedsmeltning skulle ændre hans liv for altid.

”Du har diagnoserne autisme og ADHD,” lød beskedden til Lars Ramussen fra psykiateren, der sad for den anden ende af bordet. Nogle vil måske tro, at det ville være et hårdt slag at få klasket to diagnoser på sin journal – for Lars var det en lettelse. Gennem livet har Lars oplevet en stigende bevidsthed om, at han ikke var lige som alle andre. Endelig fik han bekræftet, at der var en god grund til hans til tider voldsomme temperament – han var ikke længere bare en hidsigprop, der ikke kunne styre sig. ”Jeg tror ikke, folk kan sætte sig ind i, hvor stor en lettelse det var. Der sad 10 elefanter på mine skuldre og med de ord fra psykiateren, så forsvandt de,” husker han. Det skal dog ikke lyde som om, at det ikke har været en kamp, der har kostet blod, sved og tårer for Lars: ”Selvfølgelig har det været en kamp. Der går ikke en dag, hvor jeg ikke tænker på det, og min psykiater, Anne. Og minder mig selv om det liv, jeg har i dag.” En kamp, der også kræver den daglige dosis af medicin, for at få maskineriet til at køre: ”Jeg fungerer ikke uden min medicin – min concerta og ritalin, som jeg får morgen og aften. Det får mig til at falde ned på jorden, og tænke mig om, inden jeg taler,” fortæller han.

IKKE MERE VILDBASSE

En lang kamp for den tidligere Europamester i håndbold – Lars er dog ikke i tvivl om, at det er det bedste, der nogensinde er sket for ham. Han vil endda gå så langt, at hans udredning og efterfølgende behandling har reddet hans liv og ikke mindst gjort ham rigtig voksen: ”Jeg er blevet rigtig voksen, jeg har fået en indre ro. I en alder af 39 år, har jeg accepteret mig selv og indset, at man ikke behøver at være en vildbasse, der skal lege, at man er 18 år gammel. Det har gjort mig til et bedre menneske og gjort mig stolt over at være den, jeg er.”

AMBASSADØR OG FORBILLEDE

Med ro på bagsmækken og hovedet i zen, har Lars endda fået overskud til at hjælpe mennesker, der står med lignende udfordringer. Blandt andet som ambassadør i Landsforeningen Autisme og foredragsholder, hvor han deler ud af erfaringer og gode råd, ikke mindst: ”Mit bedste råd er selverkendelse, hvis du ikke erkender, du har et problem, så kan du ikke få hjælp. Det viser styrke at kunne bede om hjælp.” På et bredere samfundsmæssigt plan har Lars også en holdning til, hvordan vi kan forbedre forholdene for de danske autister: ”Mit allerstørste ønske er, at der kan blive handlet hurtigere og samarbejdet meget bedre mellem det offentlige – kommuner, regioner og ikke mindst Folketinget.”

Et samarbejde, der også skal gælde mellem de ramte familier og kommunerne: ”Jeg oplever rigtig tit, at man-

ge familier ser kommunerne og socialrådgiverne som fjender. Vi skal have et fælles formål, hvor det handler om at hjælpe den ramte til et bedre liv. Man skal ikke gå ind til møderne med krig i hovedet,” mener Lars, der faktisk selv er både diagnosticeret og pårørende – hans søn Mikkel er nemlig også blevet diagnosticeret med autisme og ADHD. Heldigvis har Lars et fortrinligt samarbejde med Tønder Kommune, når det kommer til sønnen.

INGEN UNDSKYLDNINGER

Med sønnikes diagnose, har Lars fået en unik indsigt i sin egen diagnose ved at se det både indefra og udefra. En indsigt, han bruger til at give en lille opsang til forældre til autistiske børn, han møder på sin vej. Det gælder rent faktisk også hans egen kæreste: ”Forældrene gør ikke deres barn en tjeneste ved at bruge deres diagnose som en undskyldning for dårlig opførsel. Lad være med at minde os om, at vi har diagnose, så det er okay at smadre klasselokalet,” fortæller han og opfordrer til dialog: ”Snak med os om, hvorfor vi er kede af det i stedet for.” En opsang, der har givet Lars de største reaktioner fra publikum, når han er ude på foredrag: ”Folk kommer hen efter mine foredrag og siger: ’Hold da kæft, det er et af de bedste råd, vi har fået indtil nu.’ Det gør mig lykkelig at kunne bruge min historie til at hjælpe folk.”

HILLTOP - STU, OPHOLD OG BOTRÆNING FOR UNGE MED AUTISME

Hilltop er en særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse for unge fra hele landet. Der er mulighed for at den unge bor på skolen i et miljø, som er tilpasset målgruppen: normalt begavede unge med autisme. Hilltop er et helhedstilbud, som sigter mod at give den unge den bedst mulige start på voksenlivet – ikke

blot hvad angår uddannelse og beskæftigelse, men også hvad angår selvstændighed og socialt netværk.

Hilltop etablerer individuelle uddannelsesforløb, der tager de fornødne hensyn til de udfordringer, som unge med autisme står overfor. Vi vil finde den un-

ges ressourcer og på baggrund af disse etablere muligheden for, at vedkommende kan indgå i et uddannelsesforløb eller arbejdsforhold. Et forhold, som er meningsfuldt for den pågældende, og som helt eller delvist giver den unge et forsørgelsesgrundlag, et forøget selv værd og en deraf større livskvalitet.

Arvikavej 4
7800 Skive
Tlf.: 20 96 29 07

Forstander: Jeppe Østergaard Hansen
jh@hilltop.dk
www.hilltop.dk

hilltop

Skive College

HTX for unge med ASF

Få en studentereksamen med fokus på den naturvidenskabelige verden.

ASF-klassen har en struktureret hverdag, max 12 elever i klassen og mentorstøtte undervejs.

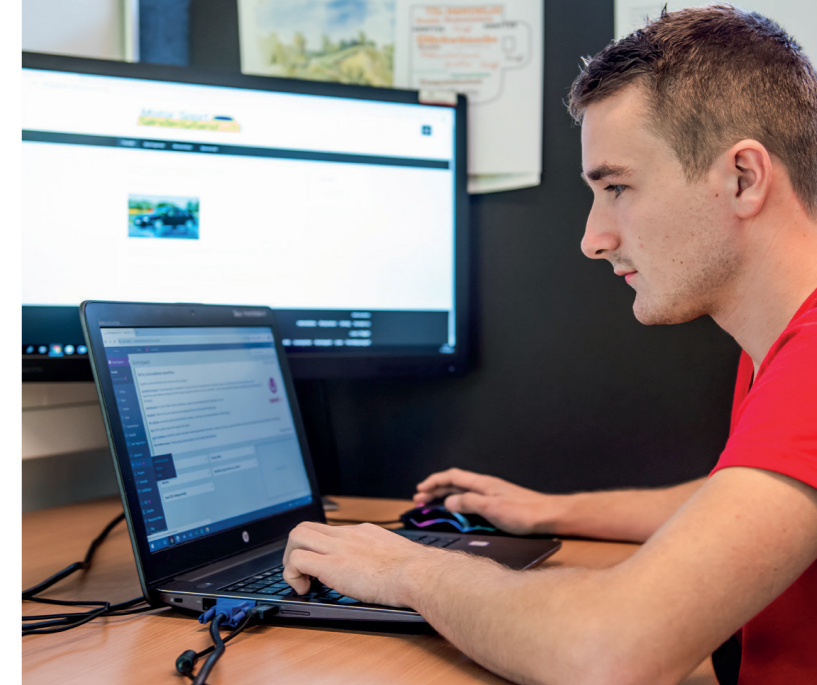
Det er en fuld 3-årig HTX-uddannelse med studieretningsfagene matematik A og programmering B.

Uddannelsen giver adgang til en lang række videregående uddannelser.

Du er altid velkommen til at komme forbi og se skolen.

Læs mere på skivecollege.dk

CREATE IT.
CREATE IT.
CREATE IT.
CREATE IT.

Vild med IT? AspIT Midtjylland

AspIT-uddannelsen

Uddannelsen er skræddersyet til dig med ASF og dig, som er vild med fx programmering, web-udvikling, netværk og operativesystemer. Vi tilrettelægger en uddannelse efter dine individuelle behov; både i forhold til omgivelserne på din skole, kontakten med dine lærere og indholdet i din undervisning. På den måde giver vi dig de bedste muligheder for at bruge dine særlige talenter på den bedste måde.

AspIT-uddannelsens mål er, at du kan få et job, når du er færdiguddannet hos os. Vi hjælper med at formidle kontakten mellem dig og virksomhederne, så du får det perfekte job – og virksomheden får den perfekte kandidat.

Informationsmøder

For mere information eller aftale om informationsmøde kontakt Lise Møller Pedersen, specialpædagogisk vejleder
lm@skivecollege.dk eller 40 372 096

AspIT-skolernes dag

Den første lørdag i september kl. 10-14.
Kig ind. Du behøver ikke tilmelde dig.
Vi ses!

Læs mere på aspit.dk

Skive College • Arvikavej 2B • 7800 Skive

STIGMATISERING ER FJENDEN – IKKE AUTISMEN

Autisme- og Aspergerforeningen for Voksne kæmper for at skabe fællesskaber for voksne autister, hvor man kan være sig selv, uden at skulle bruge kræfter på at passe ind i den neurotypiske verden. Den nyvalgte formand, Nina Catalina Michaelsen, vil bruge foreningens stemme til at kæmpe imod stigmatisering og kæmpe for flere autister på arbejdsmarkedet.

I over 20 år har Autisme- og Aspergerforeningen for Voksne arbejdet for at skabe fællesskaber for voksne autister gennem deres mødesteder rundt omkring i landet, hvor voksne autister kan møde ligesindede og være dem selv. Et fællesskab, der er utrolig vigtigt, hvis man spørger Nina: "Fællesskabet er rigtig vigtigt, fordi vi autister har en anderledes måde at kommunikere på. Vi kan hurtigt blive misforstået i den neurotypiske verden. Det er en rigtig hård følelse at bære på. Det er krævende at passe ind."

Nina er forholdsvis ny i foreningen, så hun har for nylig oplevet på egen krop, hvordan man bliver taget

imod på foreningens mødesteder rundt i landet: "Jeg var til en sommerfest, hvor jeg kom som en af de sidste. Der sad rigtig mange ved bordet, og så kan man godt få den følelse af, at der er rigtig mange nye mennesker og rigtig mange indtryk. Der var ingen, der så skævt til, at man ikke gik rundt og sagde hej til alle med det samme. Jeg kunne få lov til at sætte mig hen og fornemme, hvor jeg var henne og efterfølgende gå rundt og sige hej."

STEREOTYPERNE SKAL VÆK

Med det nye formandskab er der også kommet et ønske om at markere sig mere i den offentlige debat og tale medlemmernes sag. Blandt

andet med fokus på den fortsatte stigmatisering, som autister møder i deres hverdag: "Det ligger mig rigtig meget på sinde at få nedbrudt den her stigmatisering, vi møder. De stereotype billeder af mennesker med autisme. Det er ødelæggende," mener Nina og peger på samme tid specifikt på én speciel nedbrydende tendens i samfundet: "Tit og ofte, når man skriver om kriminalitet i pressen, så fremhæves diagnoser – det er kontraproduktivt for arbejdet med at nedbryde stigmatiseringer."

Hvis det stod til Nina, så skulle narrativet faktisk vendes 180 grader for at fokusere på den styrke, man finder hos mange autister: "Man

skal ændre måden, hvorpå man tænker på autisme. Autister har naturligvis styrker og udfordringer, hvor fokus er på sidstnævnte. Man bør beundre, hvor godt de fleste autister klarer sig. At skulle navigere i en verden, der ikke forstår én. Det er en stor styrke."

ARBEJDSMARKEDET SKAL VÅGNE OP

Det ændrede narrativ skal ikke kun ændre danskernes generelle opfattelse af autister, det skal også få arbejdsmarkedets øjne op for den kæmpe ressource, der ligger hos mange autister. "Vi skal have gjort arbejdsmarkedet bevidst om, at der er mange voksne autister, der har

FAKTABOKS

- Autisme- og Aspergerforeningen for Voksne blev grundlagt i 2002
- Foreningen har i skrivende stund lidt over 1100 medlemmer spredt ud i Danmark
- Der findes mødesteder i København, Aalborg, Aarhus, Viborg, Ikast, Odense, Jammerbugten og der er flere på vej.
- Man skal have en diagnose på autismspektret eller selv vurdere, at man er autist
- De enkelte mødesteder holder arrangementer med foredrag, tema-aftener og socialt samvær

nogle unikke styrker, som kan udnyttes på arbejdsmarkedet," agiterer Nina. Et glimrende eksempel på netop dette, så vi i DR1-dokumentaren "De skjulte talenter", hvor man følger en række autister, der har formået at udnytte deres unikke hjerner på arbejdsmarkedet. Et eksempel, der skal følges af langt flere virksomheder, hvis man spørger Nina. Vi skal dog tilpasse arbejdsmarkedet, så der er plads til at være anderledes: "For mange

med autisme så er det arbejdet, der er i fokus – ikke det sociale forbundet med en arbejdsplads. Hvorfor skal det handle om alt andet end jobbet? Vi har set med corona, at det er muligt at arbejde hjemme. Det skal vi lære af." Det mindskede fokus på det sociale aspekt af et job skal altså ses som en styrke frem for noget negativt. Fraværet af small talk ved vandkøleren, gør bare, at man er langt mere effektiv – en radikal ændring af narrativet.

ANNONCE

BOTILBUD TIL VOKSNE I IKAST

Stenbjerghuset er et hjemlignende bo- og trænings tilbud til voksne der primært har autisme spektrum forstyrrelser eller ADHD / ADD.

Besøg vores hjemmeside www.stenbjerghuset.dk

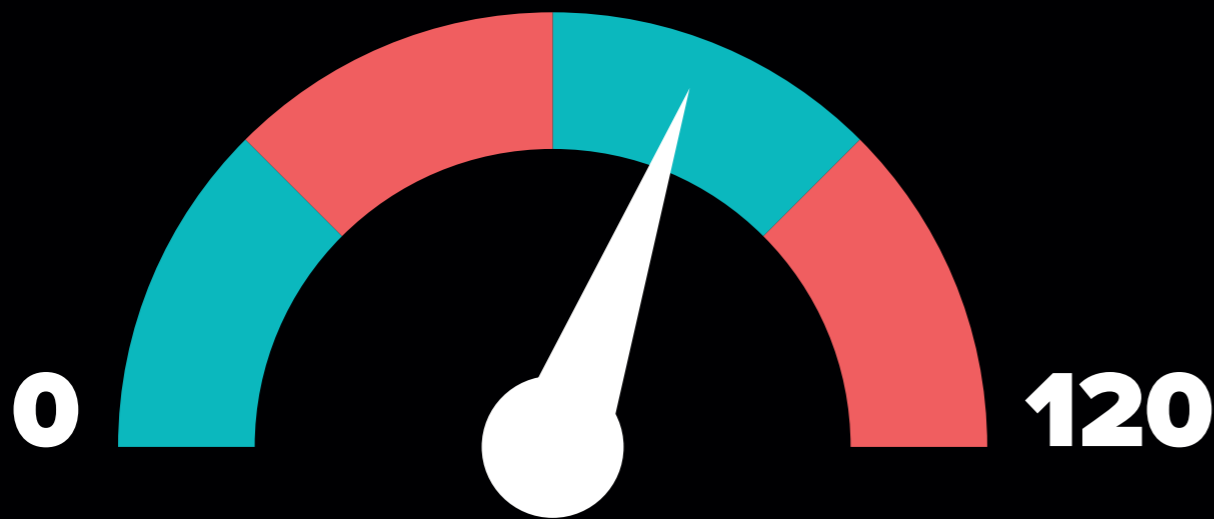
Telefonnummer
+45 96 60 60 17

E-mail adresse
amj@stenbjerghuset.dk

DK-7430 Ikast
Bygtoften 10 / Skolegade 12

ANNES DAG ER DELT OP I TUSINDEVIS AF TRIN

Anne Skov Jensens CV tæller blandt andet jobs som politibetjent, anklager og fuldmægtig i PET. Det gik godt for Anne, indtil hendes hjerne blev så overbelastet, at hun ikke længere kunne have et job og kom på førtidspension. Hendes autisme- og ADHD-diagnose har givet hende et enormt drive, men også en hjerne, der kører 24/7 med 120 kilometer i timen – noget, der medfører et meget højt stressniveau og skaber mange udfordringer i hverdagen.

Anne Skov Jensen fik sine diagnoser i 2012 – Aspergers syndrom og ADHD. To diagnoser, der i Annes tilfælde har givet hende et til tider højt energiniveau og evnen til at fokusere på detaljer. Gode kvaliteter, hun har kunnet bruge i sit arbejdsliv. Medaljen har dog også en bagside med højt stressniveau og et stort behov for en forudsigelig hverdag, der skal struktureres ned til mindste detalje, ellers vælter læsset for Anne.

SØGEN EFTER STRUKTUR

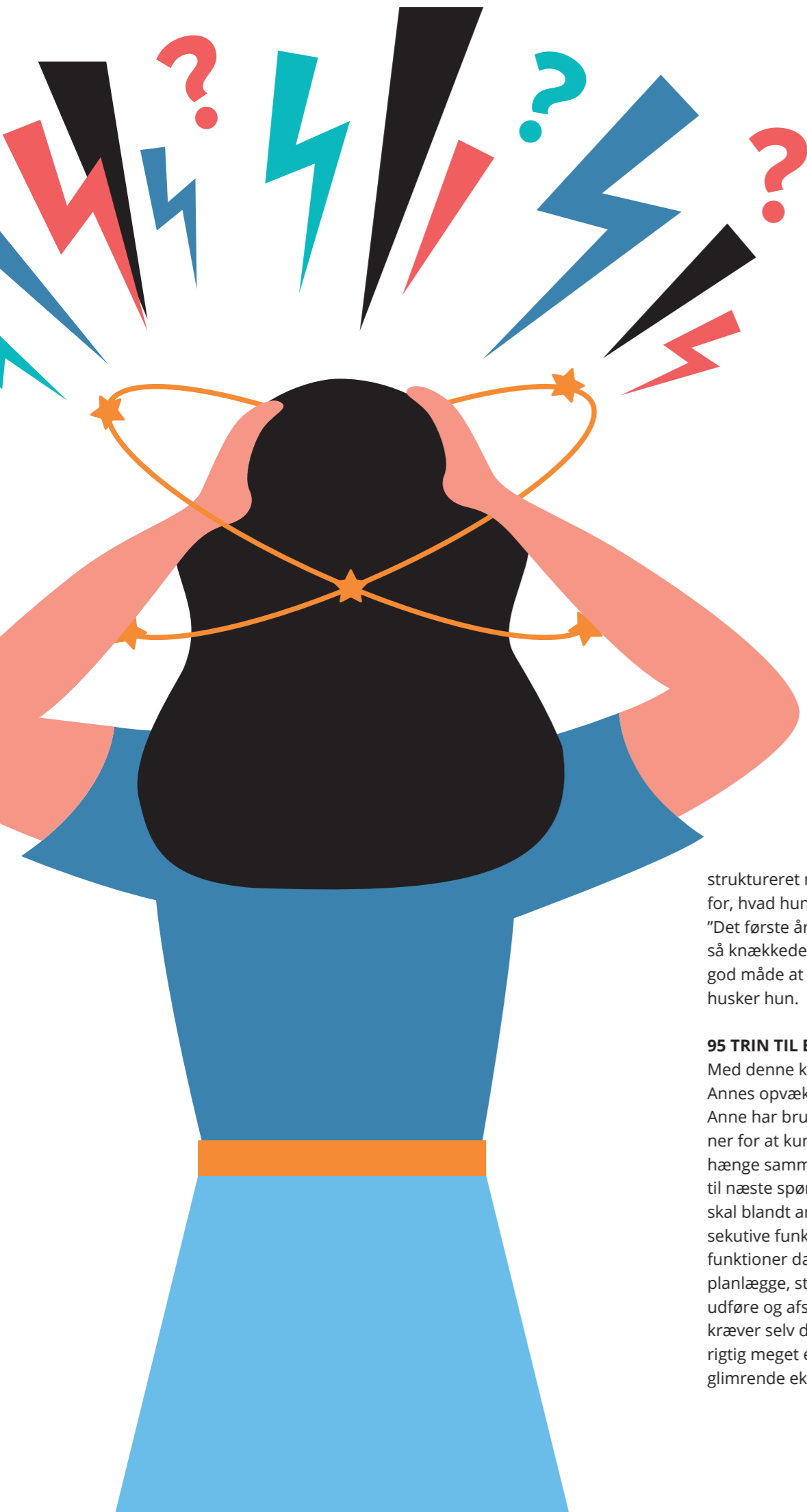
Selvom Anne har levet det meste af sit liv, uden at vide, hvordan hendes hjerne er skruet sammen, så har hun mere eller mindre ubevidst søgt miljøer, der har passet til hendes behov for struktur og rutiner. Hun startede i en helt almindelig folkeskole, hvor hun af forskellige

grunde ikke følte sig tilpas, blandt andet skiftende lærer: "Jeg blev rykket til en privatskole i fjerde klasse. Det var godt for mig. Der var forudsigelighed og faste rammer for alting. Vi havde de samme lærer, samme fag, samme bøger hele skoleåret og vidste altid, hvad vi skulle lave," forklarer Anne. I gymnasiet var der en løsere struktur, mere fokus på det sociale og mere abstrakt undervisning og en lærer, hun havde det svært med. Det endte med, at hun måtte opgive det almene gymnasie. Efterfølgende startede hun på studenterkursus, hvor hun trivedes bedre, blandt andet fordi alle de "bløde" fag var pillet ud. Studenterkursus blev senere skiftet ud med en politiuniform. Et arbejde, der passede perfekt til hendes behov for faste rammer, og en uniform, der gjorde, at hun ikke skulle tænke på, hvilket tøj, hun skulle have på. Jurastudiet var også dejlig

Fotograf: Rasmus Nielsen

struktureret med en tydelig plan for, hvad hun skulle i de enkelte fag: "Det første år var rigtig hårdt, men så knækkede jeg koden og fandt en god måde at læse og lave noter på," husker hun.

95 TRIN TIL EN MAD

Med denne korte fortælling om Annes opvækst, står det ret klart, at Anne har brug for struktur og rutiner for at kunne få hverdagen til at hænge sammen. Så kan vi gå videre til næste spørgsmål: hvorfor? Svaret skal blandt andet findes i Annes eksekutive funktioner. De eksekutive funktioner dækker over evnen til at planlægge, strukturere, igangsætte, udføre og afslutte opgaver. Derfor kræver selv de mindste opgaver rigtig meget energi at udføre. Et glimrende eksempel på dette er

den, for mange mennesker, tilsyneladende simple opgave at smøre sig en mad. Helt så nemt går det ikke for Anne: "Jeg skal udføre 95 handlinger for at få stillet min sult. Den proces er automatiseret for de fleste mennesker, men ikke for mig. Jeg skal tænke over hvert trin i processen." En forklaring, der sætter Annes udfordringer i et perspektiv, de fleste kan forstå.

Når ens hjerne er udrustet med nedsatte eksekutive funktioner og en begrænset forestillingsevne, så er rutiner og struktur altafgørende for at få en hverdag til at køre: "Hvis jeg kan stå op om morgenen og vide, hvor mine havregryn, mælk og rosiner til morgenmaden står, så kan jeg køre på automatikken. Så skal jeg ikke bruge energi på at tænke," forklarer hun. Selvom man

har systemer for det meste, så sker det naturligvis også, at de til tider bliver brudt - nogen har taget det sidste mælk til morgenmaden: "Så kan jeg ikke bare spise noget andet, så får jeg ikke morgenmad." Nogle dage kan sådan et brud på rutinen ødelægge resten af dagen - det kommer helt an på dagsformen.

I MORGEN ER EN ANDEN DAG

Alt sættes i system, så burde den hellige gral være velbevaret, ikke? Desværre hænger det ikke sådan sammen for Anne. Hun kan godt sige til sig selv, at i morgen, så får jeg styr på tingene og alt kommer til at køre efter planen. Desværre ændrer en nats søvn jo ikke Annes problemer. Ikke to dage er ens, og energiniveauet kan sætte systemet under pres: "Struktur er vigtigt, men vi er jo ikke robotter. Vi kan ikke

altid bare følge en plan, fordi den er der. Specielt ikke, når man også har ADHD oveni," argumenterer Anne og taler på samme tid imod den store generalisering af autistiske mennesker: "Jeg tror faktisk, at vi er mere forskellige fra hinanden end dem uden autisme." En hypotese, som gør det svært for Anne at give generelle råd til andre, der som hende har brug for hjælp til at få hverdagen til at hænge sammen. På trods af dette, så afføder hypotesen alligevel en refleksion, der muligvis kan lede autistiske hjerner som Annes på rette vej: "Vær tro mod dig selv i forhold til det, du synes fungerer for dig - også selvom andre gør tingene på en anden måde. Mærk efter, hvad du har brug for og husk, at der er en god forklaring på, hvorfor disse ting er svære," siger Anne efter et par minutters tænketid.

ANNOUNCE

HF-uddannelse for unge med autisme på Aalborg Katedralskole

EN SKOLE, HVOR MAN TRIVES

- Student 2021

- I klassen optages maksimalt 12 elever
- Eleverne har eget klasse-lokale og opholdsrum til pauser
- Eleverne har en autismefagligt uddannet mentor som understøtter den enkelte igennem hele uddannelsen
- Klassens lærere har indgående erfaring med undervisning og er efteruddannet i at undervise elever med autisme
- Uddannelsen kan forlænges til 3 år, hvis særlige forhold gør det nødvendigt for en elev

Den 2-årige HF-uddannelse

HF-uddannelsen for unge med autisme ruster den unge bedst muligt til en efterfølgende videregående uddannelse, til deltagelse på arbejdsmarkedet og til voksenlivet generelt.

På uddannelsen tages der udgangspunkt i den unges ressourcer for at sikre den enkelte elev størst muligt udbytte af undervisningen.

Aalborg Katedralskole · Sct. Jørgens gade 5 · 9000 Aalborg · Tlf 96313770 · www.katedralskolen.dk

FÅ HJÆLP AF EN BISIDDER

For mange kan det være en kamp at holde møder med det offentlige – ikke alene fordi det ofte er svært at få den hjælp, man har brug for. Det kan også være en følelsesmæssig opslidende omgang at skulle tale sin sag med et system, der ikke altid forstår én. Ligeledes tales der ofte et sprog som de fleste danskere ikke forstår.

Derfor kan det være en stor hjælp at have en bisidder med som moralsk og følelsesmæssig støtte. En bisidder skal ikke ses som en advokat, der kan føre ens sag – nærmere

som et ekstra sæt øjne og ører, der kan hjælpe med at huske, hvilke emner, der skal bringes på banen og hvad der bliver sagt. Bisidderens rolle er også at facilitere et godt møde, hvor samarbejde mellem parterne er i fokus, hvilket kan være vigtigt, når bølgerne går højt og følelser kommer i spil.

INDEN OG EFTER MØDET

Det er ikke kun på selve mødet, at bisidderen kan være en stor hjælp. Bisidderen hjælper også med at forberede mødet med blandt andet at få afklaret de forskellige punkter på

dagsordenen og hvem, der deltager i mødet.

Efter mødet ligger der også en opgave for bisidderen i at gennemgå mødet og tale de forskellige emner igennem, så begge parter er enige om mødets forløb. Ligeledes skal de eventuelle næste skridt aftales.

FÅ HJÆLP AF OS

Det er målet, at Landsforeningen Autisme skal have tilgængelige bisidder i alle kredse, så alle vores medlemmer i hele Danmark kan få hjælp. I skrivende stund har vi cirka

40 bisiddere spredt rundt i landet og der kommer hele tiden flere til. Hvis du ønsker at få en bisidder tilknyttet, så skal du kontakte din lokale kredsformand.

BLIV BISIDDER

Hos Landsforeningen Autisme søger vi altid ildsjæle, der har lyst til at blive bisiddere. Det kræver ikke det store at blive bisidder – mest af alt, så skal man have lyst til at hjælpe andre. Det er ulønnet arbejde at være bisidder, man får dog stor taknemlighed igen.

Som bisidder skal man have indsigt i et lille udsnit love og paragraffer, så man kan hjælpe med det basale. Derudover, så ser vi gerne, at man gennemgår et bisidderkursus, hvor man får redskaber til at håndtere rollen. Det er dog ikke noget absolut krav.

FAKTABOKS

- For at få hjælp fra en bisidder skal du kontakte din lokale kredsformand
- Det er gratis, hvis du er medlem af Landsforeningen Autisme
- Som bisidder får man dækket sine transportomkostninger

ANNONCE

Bomiljø til unge/voksne med autisme eller andre udviklingsforstyrrelser

Troværdighed - Professionalisme - Anerkendelse

- ✓ Roligt og autismspecifikt bomiljø
- ✓ Venlige og velkvalificerede pædagoger
- ✓ Et omsorgsfuldt miljø omgivet af ligesindede
- ✓ En udviklende hverdag fyldt med mening
- ✓ Gode oplevelser og en hverdag i dejlige Aabybro
- ✓ Nem adgang til både natur og byliv

Vi dækker § 66, § 85 og § 107 og henvender os til dig, der er 16 år og ældre, eller som er fyldt 17 år og har et ønske om at komme i aflastning.

Kontakt os eller se mere

Tlf. 98 27 90 22 | birke-ly.dk | følg os på Facebook/linkedin

SPOR

4

**DEN HØJT
SPECIALISEREDE
INDSATS**

”DET MEST TRAUMATISERENDE ER IKKE VORES SØNS HANDICAP – DET MEST TRAUMATISERENDE ER OMVERDENENS FORVENTNINGER TIL HAM”

Simon Felskov og Marianne Rosenkvist er forældre til Buster på fem år, der har diagnosen infantil autisme eller udtalt autisme, som det ofte kaldes. En diagnose, der betyder, at Buster skal overvåges alle døgnets 24 timer og have hjælp til alt. En presset hverdag for hele familien – det er dog ikke familiens største udfordring.

Fem årige Buster er en glad dreng, der bor med sin familie i Hvidovre. Ved første øjekast ligner han en helt almindelig dreng med krudt i røven – det er han dog langt fra. Buster er udviklingshæmmet og har diagnosen infantil autisme. Det betyder, at mentalt er han på niveau med et barn på et halvt år. Derudover, har Buster ikke noget sprog, hvilket vil sige, at han rent kognitivt ikke kan sætte ord sammen. Derfor kommunikerer han ved hjælp af sit toneleje lige som man kender det fra babyer. Som mange andre autister, har Buster nogle gange svært ved lodde stemningen i lokalet, hvilket kan give nogle specielle situationer:

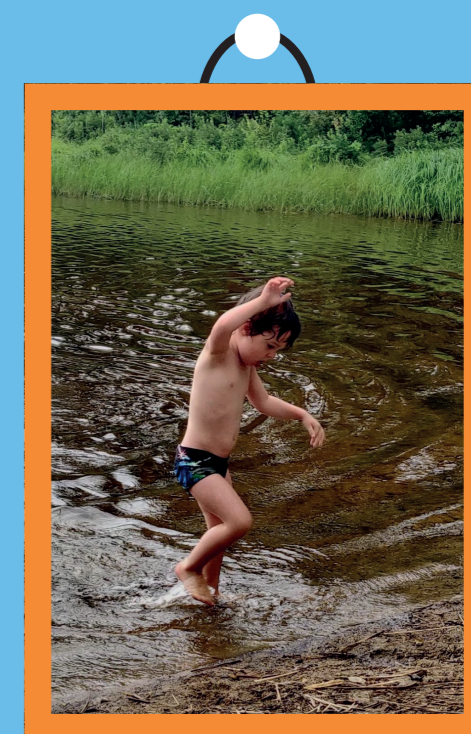
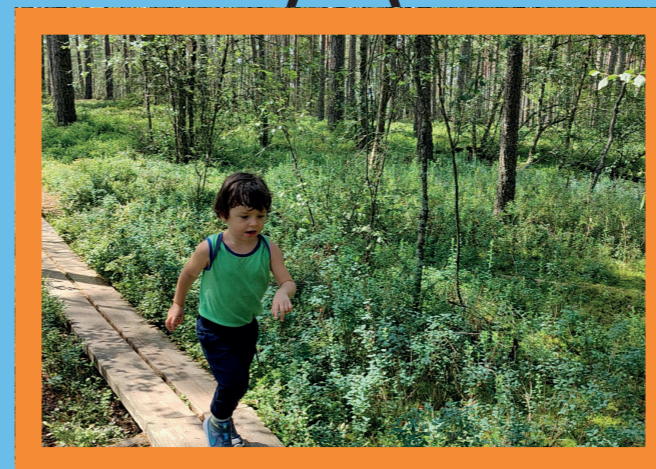
”Jeg kan huske engang, hvor vi var ude og flyve. Der var rigtig slem turbulens. Jeg har aldrig prøvet noget lignende. Folk græd og var bange – Buster sad bare og baskede med armene og syntes, det var alle tiders,” fortæller Simon.

ET ABSURD TEATER

De fleste kan forestille sig, at det kan være svært at få en hverdag til at fungere, når man har et barn som Buster, der konstant skal overvåges. Hvilket naturligvis også er tilfældet for Simon og Marianne – det er dog et andet aspekt, de fremhæver som værende mest udfordrende i forhold til Busters

diagnose: ”Omverdenen forstår ikke Busters handicap – der bliver ikke skrevet eller talt om det. For eksempel, hvis vi går op til specialtandplejen og forklarer dem, at han ikke forstår ord. Så beder de ham om at åbne munden... folk har svært ved at forstå hans udfordringer.” Et glimrende eksempel på den dobbeltudfordring, som Simon og Marianne står i – Buster har sine begrænsninger, som folk ikke forstår, hvilket gør hverdagen endnu sværere.

Omgivelserne har ikke alene svært ved at forstå og acceptere Busters nuværende funktionsniveau. De

har også svært ved at forstå hans begrænsede muligheder for udvikling. Det vurderes, at hvis Buster når en mental alder på 18 måneder, så er han nået rigtig langt. "Det mest traumatiserende er ikke vores søn og hans handicap – man står op og så klarer man dagen. Det mest traumatiserende er folks manglende forståelse. Lige som, hvis man havde et barn i kørestol, så kom familien med en fodbold i gave og forventede, at den skulle han nok få glæde af. Det er lige som at være med i et absurd teater," forklarer Marianne med frustration i stemmen.

NEMMERE IKKE AT FÅ HJÆLP

Den manglende forståelse og indsigt begrænser sig desværre ikke til den brede befolkning – den gennemsyrrer også det offentlige system: "Jeg vil faktisk sige, at det er inkompetence, man bliver mødt med. Man bruger enormt lang tid på at forklare, hvad ens barns handicap er. Nogle gange er det nemmere ikke at få hjælp. Man bliver lagt ned af den bureaukratiske byrde af at skulle bede om hjælp," forklarer Simon og agiterer

på samme tid for, at man skal sætte fokus på, at nogle autister har et meget lavt funktionsniveau, da det er afgørende for, at omverdenen kan forstå, hvor meget hjælp, man har brug for.

PAS PÅ DIG SELV OG LAD VÆRE MED AT DØ...

Med det begrænsede udviklingspotentiale, Buster har, så byder fremtiden ikke på færre bekymringer for familien. Buster går et liv i møde, hvor han højst sandsynligt ikke bliver renlig og generelt ikke kan tage vare på sin personlige hygiejne. Med årene vil Busters krop naturligvis udvikle sig, hvor han mentalt vil stå stille – et faktum, der bringer emnet seksualitet på banen. Et område, hvor han antageligt vil afvige fra normalen. Ligeledes vil Buster aldrig komme til at forstå konceptet fare. Kort sagt, er Buster overladt til andres nåde resten af sit liv. Derfor er Marianne også klar i spytet, når hun skal give råd til forældre i lignende situationer: "Jeg har to råd – for det første: lav en langsigtet plan for jeres økonomi og bolig. Nummer to: pas på dit helbred. Du må ikke dø. Det er desværre forældrene, der er eksper-

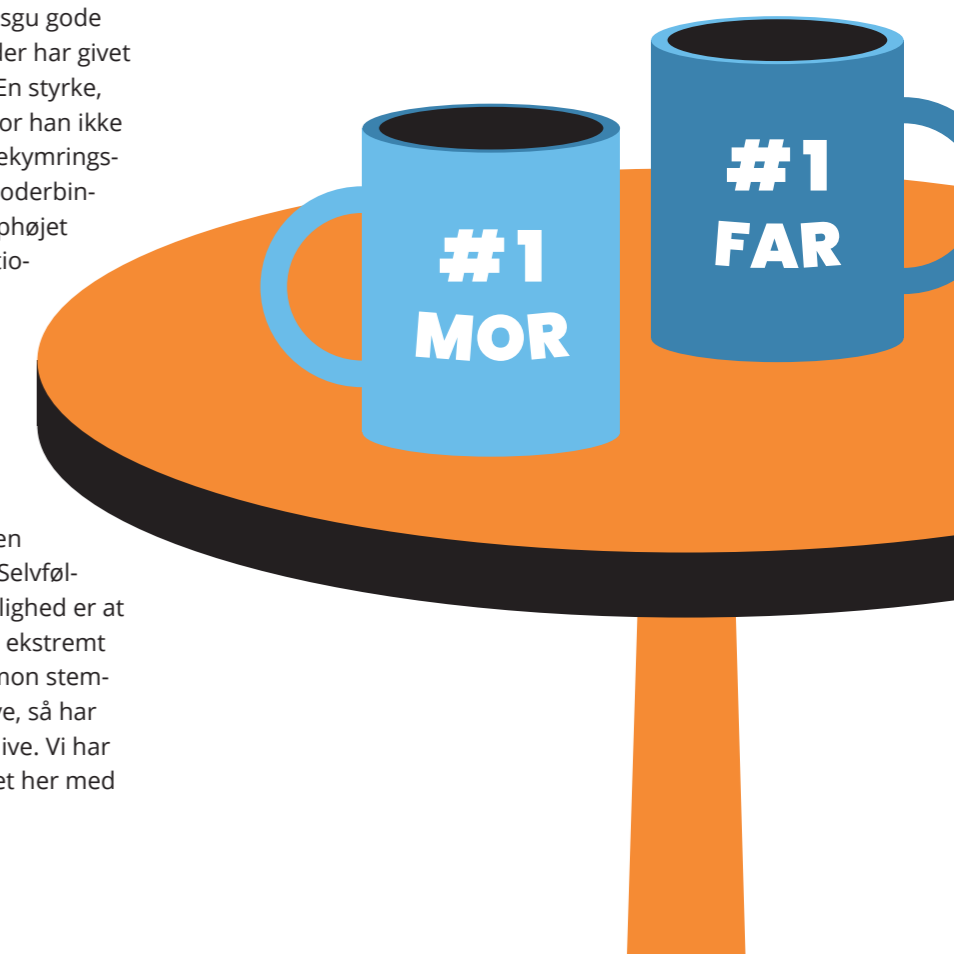
ter, og det er kun forældrene, der vil finde sig i, hvor hårdt det er at passe sådan et barn."

VI ER GODE NOK FORÆLDRE

Med beslutningen om at passe Buster hjemme, bortset fra nogle timer om dagen i Sofieskolens Børnehave, vil der naturligvis opstå en tvivl, om man gør det godt nok for Buster. Noget de fleste forældre kan sætte sig ind. Simon og Marianne har dog mest af alt oplevet et pres ude fra: "Vi er så heldige, at vi har ældre børn, man vil kalde "normale" eller neurotypiske. Det har været en stor hjælp, når folk har stillet spørgsmålstejn ved vores forældreskab. Vi er rimelig sikre på, at vi er sgu gode nok forældre," forklarer Simon. En vished, der har givet styrke til at stå imod tvivl fra omverdenen. En styrke, der blev sat på prøve i Busters tidlige år, hvor han ikke ville afleveres i institution. Det affødte en bekymrings-skrivelse med beskyldninger om en svær moderbinding, hvilket Marianne og Simon tog med ophøjet ro, dog med en vis ærgrelse over, at institutionen slet ikke opdagede Busters handicap.

FORÆLDRE VIL DERES BØRN DET BEDSTE

Der er ingen tvivl om, at Simon, Marianne og Buster har pladen fyldt med udfordringer i hverdagen og bekymringer for fremtiden. Heldigvis er livsglæden og kærligheden intakt på trods af de mange udfordringer: "Selvfølgelig elsker man sit barn. En stor del af kærlighed er at acceptere folk som de er, og Buster er bare ekstremt handicappet," forklarer Marianne, mens Simon stemmer i: "Vi har besluttet, at så længe vi er i live, så har Buster et godt liv, så vi skal bare holde os i live. Vi har også besluttet os for, at vi vil gå igennem det her med oprejst pande."

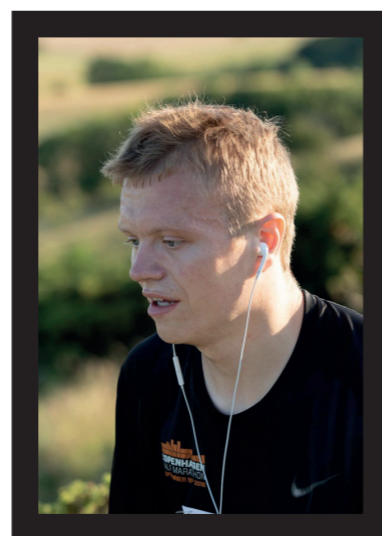

ANNONCE

	<p>STYRK SANSERNE VIA INNOVATION</p> <p>Oplev vores store og spændende sortiment af sanseprodukter og lad dig inspirere</p> <p>Ring gerne 7023 5010 Besøg multicare.dk</p>	<p>MENNESKET I FOKUS</p> <p>Vi tilpasser ethvert hjælpemiddel med fokus på borgers og hjælpers udfordringer og ønsker</p> <p>Hurtig og effektiv ekspedition/sagsbehandling med fuld fokus på økonomien</p> <p>Ring gerne 7023 5010 Besøg procomfort.dk</p>	
---	---	---	---

LIVET PÅ ET BOSTED

Jakob er 25 år gammel og kommer fra Møn. Han er født med en kromosomfejl og har diagnosen infantil autisme. I 2014 flyttede Jakob ind på bostedet Søndervej, der er en del af Autismecenter Storstrøm.

Søndervej er et tilbud til unge og voksne med en autismespektrum forstyrrelse som har brug for et botilbud, hvor beboerne i meget stort omfang skal kunne/ville samarbejde med personalet. En forudsætning for at benytte tilbuddet er, at autisme er den dominerende forstyrrelse og at beboeren profiterer af autismitilgangene. På Søndervej er der mulighed for at vælge fællesskaber til, men også mulighed for at trække sig til egen lejlighed.

Én, der vægter fællesskabet rigtig højt, er Jakob, der har boet på Søndervej i 8 år. Jakob sætter pris på fællesskabet, når de andre da har lyst til at deltage: "Det er dejligt at bo på Søndervej, fordi man kan dyrke sine interesser og møde nye venner," fortæller Jakob. Nogle gange kan Jakob dog blive lidt frustreret, når de andre beboere

ikke har lyst til at tage del i fællesskabet. Jakob nyder fx at lave mad med de andre: "Det er kedeligt at lave mad alene," fortæller han. Udover at lave mad i fællesskab, så holder Jakob og de andre beboere også filmaftener og går ud og ser comedy ude i byen.

Til dagligt går Jakob på VUC, hvor han blandt andet læser dansk, matematik og engelsk, hvilket han nyder. Det var dog lidt svært under corona, hvor han skulle sidde hjemme. Derudover, så har Jakob også et fritidsarbejde, hvor han hjælper til hos et lokalt pakkefirma.

I fremtiden vil Jakob gerne bo alene, men han skal dog have lidt hjælp til madlavning, rengøring og til at styre sin økonomi.

ANNOUNCE

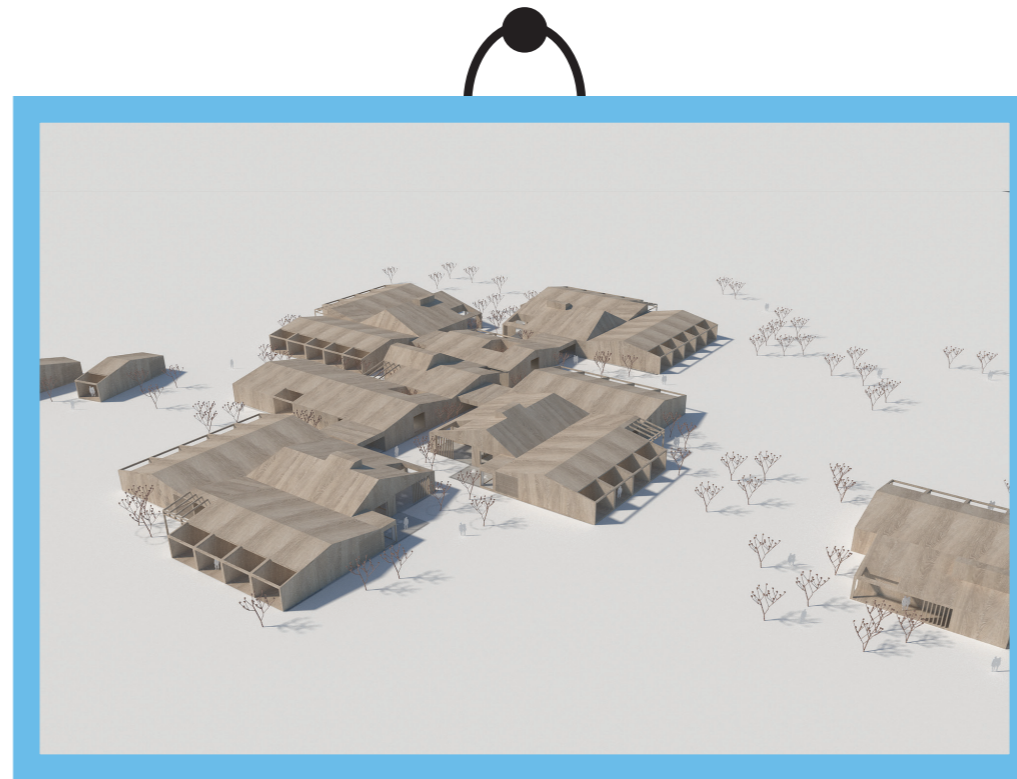
**RIDELINJE | GASTRONOMI & EVENT | STYRKE & MOD |
CARE | GAME DESIGN | HÅNDVÆRK**

FOLKESKOLENS AFGANGSPRØVER | KOSTSKOLELIV | 10. KLASSE | STU

Sydfyns Fri Fagskole

WWW.SYDFYNSFRIFAGSKOLE.DK

RING
6223 1328
FOR ET
BESØG

FAKTABOKS

- Plads til 44 beboere
- 36 lejligheder
- 8 seniorpladser
- Fællesrum
- Sanserum
- Fælleskøkken

Du kan læse mere på
www.autismeboliger.dk

VELKOMMEN TIL NY HØJTOFT – ET BOTILBUD I VERDENSKLASSE

Landsforeningen Autisme har etableret en ny fond, hvis eneste formål er at udvikle specialiserede botilbud til voksne med autisme, hvor arkitekturen tager udgangspunkt i autismspecifik viden både fra beboere, pårørende og fagpersoner. Som det første botilbud i Europa vil Ny Højtoft have en dedikeret seniorafdeling.

I byen Hvalsø på Midsjælland er ambitionerne tårnhøje – Landsforeningen Autisme står for at bygge et moderne bosted for autister, der skal sætte standarden for arkitektur og design, som skal danne rammen om et godt liv for beboerne i harmoni med naturen. Ikke nok med det, så skal byggeriet også være bæredygtigt med et minimalt forbrug af beton. "Vi vil gerne opføre et byggeri, der skal være rammen for et værdigt liv for mennesker med autisme. Det skal understøttes

af arkitekturen og designet. Blandt andet så skal vi invitere naturen ind med gårdhaver. Natur giver velvære," forklarer formand for Landsforeningen Autisme, Kathe Johansen.

TEKNOLOGI GIVER TRYGHED

Som det første botilbud i Europa får Ny Højtoft 8 dedikerede seniorpladser, der er indrettet til den ældre målgruppes behov, når alderen begynder at trykke: "Seniorfaciliteterne kommer til at give den ekstra pleje, som beboerne har brug for

ved alderdom. De ældre beboerne bliver koblet op på telemedicin, hvor man kan overvåge beboerne fra sygehuset, så de ikke skal indlægges hver gang, der er noget. Det kan være meget stressfuldt for autister at være indlagt," forklarer hun.

Byggeriet i Hvalsø er kun toppen af isbjerget. Der er allerede yderligere fire bosteder på tegnebrættet, deres placeringer er dog ikke besluttet endnu. Ny Højtoft forventes at stå færdig inden for ca. to år.

FONDSBETALT FERIE

– et tilbud til medlemmer af Landsforeningen Autisme

FONDSBETALT FERIE 2022

4 ugers sommerferie med 80 familier afsted på fondsbetalt ferie.

Juleferie 23-27 december ligeledes fondsbetalt ferie 11 familier afsted.

Ferieerne har været afholdt i Vigsø Feriecenter og Landal Feriepark Middelfart.

I alle uger er der program/aktiviteter man kan deltage i, hvis man har lyst.

VIGSØ FERICENTER

Vigsø Feriecenter, nordvest for Hanstholm, ligger i smuk natur tæt ved vestkysten. Du har udsigt så langt øjet rækker og man kan høre vind og bølgebrus.

Thy har lange, hvide sandstrande, smukke badesteder ved Limfjorden

og de 2 af de reneste søer i Danmark, Nors sø og Vandet sø, som man kan bade i. I Hanstholm og Thy kan I fiske i fjorden eller i søerne eller tage på en vandretur i naturen.

Har I lyst til at blive i feriebyen er der rig mulighed for aktiviteter, samvær og hygge, fx cykling, minigolf, dyr og wellness.

LANDAL I MIDDELFART

Landal Middelfart ligger i et fantastisk landskab med skov og hav.

På og omkring ferieområdet er der masser at lave og opleve sammen. Gå på opdagelse i den flotte natur, vær aktiv, kulturel eller kreativ. I selv feriecentret er der et væld af muligheder for hygge og samvær fx skattejagt, swimmingpool, naturbingo og krea-pakker.

HVEM KAN SØGE?

- Du/I skal være medlem af Landsforeningen Autisme for at søge om deltagelse på sommerferierne.
- I kan kun søge om 1 uges fondsbetalt ferie. Arbejdsmarkedets Feriefond har 2 kategorier med krav til niveauet af familiens forsørgelse/indkomst.
- I kan søge mellem alle de viste uger, og I kan sætte 1. og 2. prioritering på ansøgningen.
- Befinder jeres familie sig i én af nedenstående kategorier, kan I søge om ferie. Kategorierne er ligestillede.
- Ansøgere skal indsende dokumentation for husstandsindkomst i forbindelse med ansøgningen.

I 2022 bliver der udbudt følgende ferier i Landsforeningen:

1 uges sommerferie finansieret af arbejdsmarkedets feriefond fordelt på uge 26,27,28 Vigsø feriecenter.

1 uges ferie fordelt på ugerne 26,27,28 Vigsø feriecenter (Mulighed for selvbetaling hvis man ikke opfylder kriterier for fondsbetalt ferie)

1 uges tur til Malta i uge 38 læs mere om turen her Familieferie på Malta 2022 - Landsforeningen Autisme (autismeforening.dk)

Juleferie finansieret af arbejdsmarkedets feriefond 23-27. december 2022

ANNOUNCE

STUDENTEREKSAMEN FOR UNGE MED EN AUTISMEDIAGNOSE

INFORMATIONSMØDE
29. januar kl. 13

Midtfyns Gymnasium tilbyder et særligt tilrettelagt STX-forløb for unge med en autismediagnose.

Vil du vide mere, kan du aftale et besøg eller komme i brobygning. Vi holder informationsmøde sidste lørdag i januar kl. 13.

Eleverne siger:

"Man er aldrig alene med det faglige eller personlige"

"Jeg fik at vide, jeg ikke kunne få en uddannelse - nu bliver jeg student til sommer"

Læs mere på
mfg.dk/om-skolen/asf

AUTISTER LIDER OGSÅ AF SOMATISKE SYGDOMME – DET KAN DOG VÆRE SVÆRT AT FÅ DET SAGT

Derfor hviler der et stort ansvar på pårørende og ansatte på bostederne for at være ekstra opmærksomme på ændret adfærd og små signaler hos de udsatte beboere.

Lige som alle andre mennesker, så kan autister naturligvis også lide af helt almindelige somatiske sygdomme som hjertekarsygdomme, diabetes eller overvægt. Dilemmaet opstår, når man ikke selv kan få sagt til sine omgivelser, at der er noget, der gør ondt. Derfor er det i høj grad op til pårørende og personale på boste-

der at være særligt opmærksomme på ændret adfærd og signaler på sygdom. Helle Riis er centerleder på Autismecenter Storstrøm, der tilbyder en bred vifte af tilbud til børn, unge og voksne med en autismespektrumforstyrrelse. Heriblandt beboere, der enten mangler sprog eller har svært ved at kommunikere. Et stort fokuspunkt for Helle og

hendes kollegaer: "Vi har et stort fokus på somatiske sygdomme i forhold til vores beboere. Det er særligt livsstilssygdomme, vi er opmærksomme på. Vi sørger for at motivere dem til at motionere og spise sundt," forklarer Helle. Oven i det øgede fokus, så kommer beboerne ofte til kontrol hos egen læge, for at sikre, at alt er som det skal være.

KENDSKAB ER NØGLEN

Det øgede fokus hos Helle og hendes kollegaer er naturligvis en stor del af løsningen på problemet, men ifølge Helle, så er den vigtigste faktor at kende sine beboere: "Rigtig meget handler om kendskab til borgeren, kendskab til tidligere sygeforsløb. Hvis vi ser en ændret adfærd og små signaler på sygdom, så begynder vi jo at undersøge,

hvad der kan være i vejen. Ofte relateret til tidligere kendskab." Et fokus, der naturligvis justeres efter, hvilken aldersgruppe den pågældende befinder sig i.

Det er naturligvis ikke altid, at personalet på Autismecenter Storstrøm har et indgående kendskab til nyere beboere, så kan det være svært opfatte den ændrede ad-

færd. I sådan en situation spiller de pårørende en stor rolle som støtte for personalet: "De pårørende kan være en stor hjælp for os, hvis de har set noget tidligere, som vi kan lære af. Vi har en rigtig god dialog med de pårørende og dem lytter vi naturligvis meget til. De pårørende betyder rigtig meget for os, og naturligvis for borgerne."

ANNONCE

En oplevelse for livet...
**UNGDOMSHØJSKOLEN
SØNDBJERGGAARD**
Aggerholmsvej 19 · 7790 Thyholm · Tlf. 9787 5011
kontor@soendbjerggaard.dk
www.soendbjerggaard.dk

UNGDOMSHØJSKOLEN SØNDBJERGGAARD

Psykisk sårbar fra 17 år

Giver kompetencer til livet
– Et så selvstændigt voksenliv
som muligt!

Højskole – Opholdssted – STU
Afkłaring af fremtidig bolig
og beskæftigelse

FIND DIN LOKALE KREDS

KREDS LIMFJORD

Formand: Katharina Stendys Hammer
E-mail: formand@kredslimfjord.dk

KREDS MIDTVEST

Formand: Lise Lotte Bjerge
E-mail: lb@kredsmidtvost.dk

KREDS SYDVESTJYLLAND

Formand: Marije Jacobsen
E-mail: Marije@autismeforening.dk

KREDS FYN

Formand: Lilli Jørgensen
E-mail: lillijoe@autismeforening.dk

KREDS SØNDERJYLLAND

Formand: Malene Jørgensen
E-mail: malenej@autismeforening.dk

KREDS NORDJYLLAND

Formand: Kristina Valentin
E-mail: kv@autismenord.dk

KREDS ØSTJYLLAND

Formand: Marianne Banner
E-mail: marianne_banner@yahoo.dk

KREDS TREKANTEN

Formand: Dorte Schandorph Jensen
E-mail: dortesjens@mail.dk

KREDS VESTSJÆLLAND

Formand: Siss-May Andvik
E-mail: sissmayan@autismeforening.dk

KREDS NORDSJÆLLAND

Formand: Elizabeth Trøstrup Christensen
E-mail: elizabethch@autismeforening.dk

KREDS MIDTSJÆLLAND

Formand: Rune Gamby
E-mail: rune@au10sme.dk

KREDS VESTEGEN

Formand: Malene Adler-Platzer
E-mail: malene.adler-platzer@autismeforening.dk

KREDS STORKØBENHAVN NORD

Formand: Rigmor Madeleine Lond
E-mail: mail@autisme-storkbh.dk

KREDS KØBENHAVN - FREDERIKSBERG

Formand: Katrine Palsby
E-mail: katrinepa@autismeforening.dk

KREDS STORSTRØM

Formand: Michael Weyand
E-mail: michael.weyand@autismeforening.dk

KREDS BORNHOLM

Formand: Karina Bundgaard
E-mail: karinabu@autismeforening.dk

KREDS GRØNLAND

Formand: Nanette Hammeken
E-mail: nanette@natur.gl

Atlas Autismecenter

- Ifølge den græske mytologi bar Atlas himmelhvælvet på sine skuldre. Atlas er herved blevet symbol på noget urokkeligt.

**I ETYMOLOGIEN BETYDER ATLAS
"DEN, SOM UDHOLDER MEGET".**

*Hos Atlas Autismecenter er livskvalitet nøgleordet.
Vi løfter hinandens byrder i et samarbejde for
mening og for hinanden.*

BOSTED I JYLLAND OG PÅ SJÆLLAND

For Borgere med gennemgribende udviklingsforstyrrelse herunder Autisme Spektrum Forstyrrelse samt med komorbide diagnoser. I vores pædagogiske arbejde benytter vi en bred vifte af metodiske tilgange, som vi tilpasser den enkelte borgers særlige behov og forudsætninger.

Vores arbejde handler om at skabe livskvalitet. Om at hjælpe vores borgere til et stabilt livsforløb uden unødvendige frustrationer, nederlag og daglige kampe. En dagligdag med overskud til at opleve det nære, nyde meningsfulde aktiviteter og med plads til at udvikle sig på egne betingelser.

*Vi integrerer høj faglig viden
med personlig tilstedeværelse!*

*Hos os er faglighed og fordybning i den enkeltes borgers
forudsætninger en bærende del af vores tilgang.*

Vi arbejder med at skabe forudsigelige, strukturerede og genkendelige rammer for den enkelte borger. Vi ved, at faste og meningsfulde rutiner er med til at skabe ro og tryghed for borgere med ASF og ADHD. Vi stiller få, overskuelige og tilpassede krav, som udvikler borgerens positive kompetencer gennem små og sikre succesoplevelser.

Neuropædagogik fylder overordnet i vores pædagogiske arbejde og sikre at vore tiltag og læringsprocesser er udarbejdet præcist efter hver enkelt borgers forudsætning ift. deres kognitive niveau. Vi mener nemlig at læring sker bedst gennem succesoplevelser samt skal det gøres i et tempo hvor den enkelte kan følge med. Vi mener at læringsprocesser skal udvikles og gennemarbejdes samt tilpasses, for at give mening for borgeren - og ikke bare er læring for lærings skyld.

Vi vil kompetenceudvikle på områder hvor det giver mening for den enkelte. Herunder vil vi udvikle gennem læringsmål, som er neuropædagogisk udformet og tilrettelagt, ved at tage højde for den enkelte borgers kognitive kompetenceniveau. Derved sikrer vi at ramme indenfor borgerens nærmeste udviklingszone.

*Alt dette skaber for os, et hensigtsmæssigt læringsmiljø,
hvilket fordrer succesoplevelse!*

RESPEKT, OMSORG, LIVSKVALITET

www.atlas-autismecenter.dk